

СОФИЙСКИ УНИВЕРСИТЕТ „СВЕТИ КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ“
ФАКУЛТЕТ ПО КЛАСИЧЕСКИ И НОВИ ФИЛОЛОГИИ
Катедра по испанистика и португалистика

Вера Георгиева Киркова-Жекова

**ПОЗОВАВАНЕТО НА ГОЛОТАТА НА БРАЗИЛСКИЯ ИНДИАНЕЦ
КАТО МАНИПУЛАТИВНА ТЕХНИКА НА ПОРТУГАЛСКАТА
КОЛОНИЗАТОРСКА ПОЛИТИКА В БРАЗИЛИЯ ПРЕЗ XVI ВЕК**

(По португалски свидетелски информативни текстове от XVI в.)

АВТОРЕФЕРАТ

на дисертация за получаване на образователна и научна степен „доктор“

Професионално направление: 2.1 Филологии

Докторска програма: Романски езици (Португалски език – лингвокултурология)

Заповед за зачисляване № РД 20 – 752 от 27.04.2018 г.

Научен ръководител:

проф. д.ф.н. Евгения Тодорова Вучева

София, 2021

Дисертационният труд е обсъден и насрочен за защита на заседание на Катедрата по испанистика и португалистика на Факултета по класически и нови филологии при Софийския университет „Св. Климент Охридски“ на 02.02.2021 г.

Дисертацията ще бъде защитена пред научно жури в състав:

Проф. д.ф.н. Евгения Вучева (СУ)

Доц. д-р Донка Мангачева (СУ)

Проф. д.ф.н. Стефана Димитрова (БАН)

Проф. д.ист.н. Щелиян Щерионов (БАН)

Проф. д-р Даниела Кох-Кожухарова (УНСС)

Защитата на дисертационния труд ще се състои на 2021 г. от ... ч. в ... на Софийския университет „Св. Климент Охридски“ на заседание на жури, определено със Заповед № РД-38-101 от 17.2.2021 г. на Ректора на СУ „Св. Климент Охридски“.

СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД

ПРЕДВАРИТЕЛНИ БЕЛЕЖКИ	6
УВОД		
1. Встъпление	8
1.1. Езикът – израз на култура. Филология и култура – синергия и свръхединство	8
1.2. Лингвокултурология	9
2. Същност на изследването, избор на темата и актуалност на подхода към нея	10
2.1. Същност на изследването	10
2.2. Избор на темата и актуалност на подхода към нея	11
3. Очаквани резултати	14
4. Фактическа ситуация, пишещи и текстове. Открояване на научния проблем	15
4.1. Фактите	15
4.2. Текстовете	16
4.3. Пишещите	17
4.4. Личното авторово участие	18
4.5. Наблюденията, впечатленията и оценките	18
4.6. Открояване на научния проблем	19
5. Обект на изследването. Цел и задачи. Методология	20
5.1. Обект на изследването	20
5.2. Цел и задачи	21
5.2.1. Цел на изследването	21
5.2.2. Задачи	21
5.3. Методология	22
6. Корпус и езиков материал	23
7. Структура	26
ПЪРВА ЧАСТ		
Първа глава		
Панорама на епохата	29
1.1. „Бразилската история се изгражда посредством документи“	29
1.2. Откриването на Бразилия	32
1.3. Португалска териториална и културна експанзия	35

Втора глава

Същност и описание на разглежданите документи – тяхната роля, авторство, цели и подходи	37
1. Многостранната роля на португалските информативни текстове, свързани с откриването и опознаването на „Бразилската земя“	37
2. Видове португалски (и някои непортугалски) информативни текстове от XVI век	42
2.1. Светски информативни текстове	42
2.1.1. Бразилецът от „Писмото на Перо Ваш де Каминя до крал дон Мануел I“ (A Carta de Pero Vaz de Caminha a el-rei D. Manuel I, 1500)	43
2.1.2. „Писмото на Мещре Жоао“ (A Carta do Mestre João, 1500)	50
2.1.3. „Съобщение от анонимния моряк“ (Relação do Piloto Anónimo, 1500)	52
2.1.4. „Дневник на плаването“ от Перо Лопеш де Соуза (Diário de Navegação de Pero Lopes de Sousa, escrivão do primeiro grupo colonizador, 1530 – 1532)	53
2.1.5. Перо де Магалийш Гандаво и представата за бразилския индианец седем десетилетия след първата среща	57
2.1.6. Габриел Соареш де Соуза и представата за бразилския туземец от последните десетилетия на XVI век в „Описателен трактат за Бразилия от 1587 г.“ (Tratado Descritivo do Brasil em 1587 de Gabriel Soares de Sousa)	64
2.1.7. Непортугалски автори	72
2.1.8. Случаят „Колумб“	74
2.2. Мисионерски информативни текстове	76
2.2.1. Влиянието на португалските мисии и мисионери в Бразилия през XVI век	76
2.2.2. Отец Мануел да Нобрега и отец Жозе де Аншиета – знакови фигури на мисионерското дело в Бразилия през първия век на катехизацията	78
3. Основни акценти при интерпретиране на голотата на индианеца	84

ВТОРА ЧАСТ

Първа глава

Езиково експлоатиране на голотата на бразилските индианци в португалските свидетелски информативни текстове от XVI век. Предпоставки и подход	86
1. Голотата на бразилския индианец в контекста на португалските колонизаторски мисии	86
2. Адресатите на португалските свидетелски документи през XVI век	88
3. Езикът на свидетелските информативни текстове от XVI век	89
3.1. Неутрална лексика, свързана с голотата	90
3.2. Емоционално-експресивна и образна лексика	91
3.3. Неологизми	93
3.4. Изразни средства и стилови похвати	94
3.5. Фрагменти с дескриптивна и оценъчна функция	95

Втора глава	
Езиковата манипулация в португалската информативна документалистика от XVI век 98
1. Аргументация. От аргументация към манипулация. Аргументацията като средство за манипулация в португалските информативни документи за Бразилия от XVI век 98
2. Езикова манипулация 105
2.1. Манипулация, истина, лъжа, демагогия 105
2.2. Езикова манипулация, доверие, убеждаване. „Рекламата“ на Новия свят 111
3. Функция на манипулацията като информационно въздействие с помощта на убеждаващата аргументация 119
4. Езиково манипулиране на голотата на бразилския индианец в португалските свидетелски информативни текстове от XVI век 135
4.1. Фрагмент от езиковата картина на Новия свят, изградена посредством информативната документалистика от XVI в. – припокриване, наслагване и промяна на манипулираните картини на света, създадени от различните автори 135
4.2. Динамиката на езиково манипулирания образ на голия бразилски индианец от XVI век – доказателство за влиянието на езиковата картина върху концептуалната картина на света 141
ЗАКЛЮЧЕНИЕ 147
Приложения 153
Приложение 1	
Исторически и геополитически контекст по време на откриването на Бразилия 154
Приложение 2	
Облекло и голота – културно-исторически данни и португалски контекст 156
1. Културно-историческо значение и символика на голотата 156
2. Португалското облекло през XV и XVI в. Законодателство, уреждащо облеклото в Португалия през XV и XVI в. 157
Литература 160
1. Цитирана литература 160
2. Допълнителна литература 168
3. Екскерпирани източници 173

ПРЕДВАРИТЕЛНИ БЕЛЕЖКИ

Идеята за проучването на лансираната и наложената пред света представа за бразилския туземец от страна на португалските мореплаватели, колонизатори и мисионери при откриването на Новия континент се зароди преди години, когато сложно стечение на обстоятелствата доведе до необходимостта да проведе лекционен курс по Бразилска литература, въвеждащ посредством разглежданите текстове в полагането на основите и формирането на бразилската културна действителност в първите векове след откриването на Бразилия. Проектът налагаше комплексното разглеждане на избраната тематика и интегрирането на сложни исторически, политически, социални, културоведски, антропологически, психологически и прочее аспекти на световно значими явления. Всички те са с безспорна стойност и при интерпретирането на свидетелските текстове. Избраната тема се ситуира в областта на лингвокултурологията, като още при самото ѝ поставяне се търси пресечната точка с други области на научното познание, които биха могли да осветлят проблемите, решавани в хода на работата.

В центъра на изследването е голият бразилски индианец, по-скоро спорен образ, отколкото ясно проявен, представен пред Европа и света от португалските мореплаватели, отразили писмено ранния колонизационен процес, по начин, който съответства на техните възприятия и целеви интерпретации, движещ се плавно или рязко от една крайност в друга в зависимост от фактори, нямащи нищо общо с обективните му характеристики. В описанията на външния вид и поведението на тузецеца от новите земи често се срещат манипулативни техники, които ще бъдат основният обект на анализ.

УВОД

1. Встъпление

Поради факта, че настоящото изследване е поставено на лингвокултурологична основа, би било добре накратко да се маркира и същината на този интердисциплинарен научен отрасъл като естествен резултат от търсенето на по-широк поглед за разбирането на различни страни от действителността, свързани с обществото, културата и човека като основен съзидател на това единство. Като подобласт от езикознанието, възникнала при спояването на лингвистиката с културологията, лингвокултурологията изследва проявленията на културата на народите, отразени и закрепени в езика. Подходите ѝ вече все по-категорично се прилагат в межкултурната комуникация, усвояването на втори език, приложната лингвистика и др. В руските научни среди дори възниква и лингвостранознанието като отрасъл на развиващата се необходимост от

интердисциплинарен поглед, който да обедини някои специфики на познанието, не проявяващи се самостоятелно. Според Маслова (2001: 5 – 18), тъй като именно езикът служи за натрупване и съхранение на културно значима информация, а в определени единици за съвременните носители на езика тази информация е имплицитна, скрита от векове наред трансформации, то тя може да бъде извлечена само опосредствено.

2. Същност на изследването, избор на темата и актуалност на подхода към нея

Изследването е посветено на изучаването на езиковия образ на бразилския индианец от XVI в., изграден посредством писаните в периода информативни текстове *за* и *от* новооткритата бразилска територия – преки свидетелства на португалските очевидци: откриватели, мореплаватели, заселници, колонизатори и мисионери йезуити. В тях се разглеждат особеностите и езиковото отражение на такова фундаментално и общозначимо понятие, изпълнено с дълбока символика, каквото е „голотата“, позоваването и манипулирането на която ловко и целеустремено служи на имперската колонизаторска политика на португалците.

Откриването на Бразилия е удивителен момент на межкултурен сблъсък с една еволюираща и обогатяваща се представа за индианеца, която се люшпа между две крайности – от идеализирането му на човек от райските градини с характерните за него свършена невинност и чистота до демонизирането му като злонамерено войнствен дивак, със страховити навици и ритуали. А тази представа, впоследствие пренесена и експлоатирана наготово според обстоятелствата, търпи сериозно развитие през целия XVI в. благодарение на разказите на очевидци.

Макар и относително оскъдни, текстовете, отразяващи пионерската дейност на португалците през първия век на колонизирането на Бразилия, дават информация от първа ръка за това какъв е бил индианецът. Но колкото повече проучвах тези текстове, толкова по-сложен изглеждаше въпросът. Единственото, което със сигурност можеше да се каже въз основа на тях, е, че индианецът е гол. В първия момент голотата е основание португалците да вярват, че индианците са чисти и непоковарени, защото ходят голи. Тази невинност ще ги превърне в отлични християни в подчинение на Португалската корона. Впоследствие, в откривателските документи на мисионерите йезуити оценката на голотата е съвсем различна. Тя вече е пречка за християнизирането и става проблем, който трябва да бъде решен. И в двата случая авторите спекулират с произтичащите от нея внушения, водени от свои лични подбуди и интереси. Различни цели, за чието постигане общият белег – голотата – е интерпретиран различно. Различно е манипулиран и езиковият образ с

помощта на различни аргументативни прийоми. И именно в такава последователност и с подобни мотиви започна изследването на проблема.

3. Очаквани резултати

В хода на преподавателската си и научна работа като филолог, занимаващ се диахронно с лингвокултурните и цивилизационни аспекти на португалско-бразилските влияния и взаимодействия, бях принудена да си задам въпроси, чиито отговори се оказаха неизяснени еднозначно в специализираната литература. Дали от подценяване на въпроса поради наличието на сякаш по-значими проблеми, дали от нежелание и неудобство поради спецификата на колонизаторските практики, но съвсем други страни на първите контакти между португалските пратеници и бразилското туземно население излизаха на фокус. При поставянето на въпросите за това как точно сме решили, че ни е ясно какъв е бил индианецът от първия век след откриването на Бразилия, отговорите идваха размити и сякаш се плъзгаха по повърхността на проблема като нещо, което се премълчава в дълбочина. За България, разбира се, изобщо никога не е правено подобно изследване, текстовете от корпуса дори още не са превеждани на български език. Информацията е дисперсна и попада някак в периферията на по-значими произведения. Затова настоящото изследване би могло да осветли някои въпроси не само от културно-исторически интерес, а и във време на все по-отчетливи прояви на масова манипулация. Текстовете на първите пишпещи *от* и *за* Бразилия са свидетелства на очевидци, в които обаче се наблюдава изкривяване и манипулиране на изображението чрез езика ту в една, ту в друга посока в зависимост от интересите и поставените крайни цели.

4. Фактическа ситуация, пишпещи и текстове. Открояване на научния проблем

Веднага след триумфалното завръщане на Вашко да Гама в Португалия, след екзалтацията от успешно приключилото достигане на Индия по море, португалците организират втора голяма експедиция (1499 г.). Крал дон Мануел I лично назначава за главнокомандващ на новосформираната армада Педро Алвареш Кабрал. Добре подготвената флотилия от 13 кораба потегля за Индия по вече доказанния опитно маршрут, но вместо да го следват, подминавайки Кабо Верде, корабите се отклоняват силно на запад в Атлантическия океан, където по Великден на 1500 г. се натъкват на бъдещата Бразилия. Осъществява се контакт между португалските мореплаватели и местното население на новооткритата суша, като за едноседмичния престой откриваме подробна информация в първото изпратено оттам писмо. В този смисъл писмото е смятано за основополагащо за бразилската история. Написано е от Перо Ваш де Каминя, бордови писар (и нотариус), и е адресирано директно до крал дон Мануел I. От този момент нататък, в продължение на

около век, биват написани множество **разнородни текстове**, трудно определими като жанр, непричислими към един общ жанр, често непричислими към никой жанр изобщо, тъй като са еднократна продукция на своя автор и принципно нямат аналог – от кратки бележки за маршрути, бордови дневници и писма до географски и исторически трактати, обединени от това, че са все преки свидетелски документи на очевидци, участвали в колонизирането на Бразилия през първия век след нейното откриване. Въпреки привидно пълното разминаване във формата, текстовете сочат типологични сходства помежду си, а именно (по Добрева и Савова 2004: 120 – 126; Лопес Алонсо 2014: 214 – 229): те са писмени, архаични, информационни, дескриптивни и осведомителни (от гледна точка на обединяващата ги основна цел). Насочени са към предоставянето на информация (предимно на краля или на други висшестоящи) за хода на експедициите и за оправдаването на надеждите за намиране на ценни суровини и ресурси. Интересът, разбира се, е ориентиран главно към благородните метали, скъпоценните камъни и многобройните нови поданици – в конкретния случай бразилските индианци, които трябва да бъдат приобщени, християнизирани и подчинени, за да служат вярно на Португалската корона.

Още тук ще отбележа, че осведомителните текстове, макар в случая да не става дума за публични такива, са удобен инструмент за формиране на обществени мнения и нагласи. Поради това притежават **скрито действаща манипулативна функция**, която направлява мисленето и поведението на адресата. С това е свързана и една от основните задачи на дисертацията – да се открие тяхната манипулативна функция и въздействието, което ще упражнят (или са упражнили) върху преценките на адресата.

Същевременно наред с описанията изследваните документи предлагат разсъждения и оценки, с което изпълняват ролята на аргументативни изложения. Така **към осведомителната функция на чисто дескриптивните текстове се наслагват аргументативни похвати, върху които се гради тяхната манипулативност**. Оттук произтича и една от основните теоретични задачи на изследването – да се изяснят връзките между аргументацията и манипулацията като дискурсивни/комуникативни техники в изследваните текстове.

Проучените източници биха могли да се разделят на два вида. Едните са дело на изследователи, мореплаватели, колонизатори и са по-скоро **светски** свидетелски информативни текстове, в които преобладава описателната наративност; другите са написани от **мисионери йезуити** и морализиращият елемент е доста силен. Оценката на оскъдните понякога сведения за авторите на тези текстове показва, че става дума за поколение, носещо в себе си характерни за епохата черти. Пишещите, било представители

на първата група, било на духовенството, възплащават ярко императивите на времето, в което са изградени и формирани. Всички анализирани текстове са създадени на базата на **личното участие** от страна на авторите в „цивилизационните“ процеси, което включва прякото наблюдение, а то по думи на Яковлева (1994: 23), занимавала се с езиковото отразяване на картината на света, отговаря на фактора за *емпирична близост*, тъй като само по себе си според нея „наблюдението предполага наличие на поглед отстрани върху предмета на описанието“. Посоченото обстоятелство е особено важно поради това, че обрисованата действителност може да се оцени двустранно – и като фактическо състояние на нещата, и едновременно с това като поглед „отстрани“. Именно втората перспектива на личното авторско участие ще очертае различните интерпретации на образа на бразилския туземец и ще изясни причините за създаването на противоречивата представа за него, а оттам ще подкрепи и тезата за манипулативното тълкуване на голотата му.

Поради множеството наслагващи се променливи върху обекта на изследване едва след анализиране на текстовете поотделно, съотнасяйки ги към особеностите на личността, подбудите и целите на пишещия и начина, по който представя фактите, идва опитът да се обясни общата тенденция в охарактеризирането на индианеца посредством неговото най-близко на очи проявление – да бъде гол. Защото голотата на практика е единствената константа при изграждането на представата за бразилския туземец в свидетелските информативни текстове през първия век след откриването на Бразилия. Преценките на авторите са плод на индивидуалните и социокултурните им нагласи: спонтанни, свързани изначално с внушенията на голотата сама по себе си, или преднамерено поднесени – да се угоди на адресата.

Отнесени към поставянето на научния проблем на дисертацията, формулираните тези изискват да се открие позоваването на голотата на бразилския индианец като манипулативна техника, което предполага да се обхванат всички възможни страни на изучаваното явление. В случая то **ще бъде поставено на лингвокултурологична основа**. Подобен интердисциплинарен подход отговаря на естеството на описвания обект и би допринесъл в най-голяма степен за осветляването на поставената проблематика в една по-широка изследователска перспектива.

5. Обект на изследването. Цел и задачи. Методология

Обект на изследването е писмената езикова практика в свързаните с откриването и колонизирането на Бразилия свидетелски информативни текстове от XVI в. Това са разнородни документи, акцентиращи върху образа на бразилския туземец и очертаващи представата за него, лансирана пред света от португалските колонизатори. Тези източници

са основен доказателствен материал във връзка с разглежданата проблематика, а конструираният модел на голия индианец дава възможност документите да бъдат пълноценно изучавани от гледна точка на подхода на пишещите към новата действителност и нейните обитатели, бидейки ясно, че „образът на света, запечатан в езика, съществено се отличава от научната картина на света“ (Апресян 1986: 5). В очертаната времева рамка акцентът ще се постави върху връзката между езика (средството, с което са изградени свидетелските текстове) и обществените явления (които са отразени в тези текстове), като се отчита фактът, че културно-историческите и социалните промени оказват различно по степен и „качество“ влияние върху езиковото представяне на действителността.

Предмет на изследването е проследяването на динамиката в развитието на представата за бразилския индианец от гледна точка на неговата голота, чието тълкуване за около век преминава от едната крайност на идеализирането и „ангелизирането“ в коренно противоположната на „демонизирането“. Оттук произтича и **основната цел** на дисертацията – да се докаже, че позоваването на голотата се превръща в експлоатирана от авторите на информативни текстове манипулативна техника, обслужваща колонизаторските интереси на институционално и личностно равнище.

Постигането на основната цел предполага поэтапното решаване на следните изследователски **задачи**:

1. Да се контекстуализира проблемът (исторически, географски, геополитически, идеологически), като се представи разгърнатата панорама на епохата.
2. Да се охарактеризират писаните през периода документи, като се докаже, че техните цели, роля и същност са изцяло в служба на политиката на периода.
3. Да се систематизират португалските информативни документи според авторството и функцията им, като се очертае тенденцията за изместване на акцента при интерпретирането на голотата на индианеца.
4. Да се определи мястото на индианската голота в контекста на португалските колонизаторски мисии, като се изяснят предпоставките за фокусирането върху тази отличителна черта на бразилския туземец и се анализират езиковите средства, с които тя се описва.
5. Да се опише и класифицира извлеченият доказателствен материал от гледна точка на средствата на аргументацията.
6. Да се изведе функцията на манипулацията като информационно въздействие (с помощта на убеждаващата аргументация) върху възгледите на адресата чрез създаване на определена представа за индианеца.

7. Да се систематизират конкретните манипулативни похвати.

8. Да се проследи динамиката на езиково манипулирания образ на голия бразилски индианец като доказателство за влиянието на езиковата картина на Новия свят – отражение на концептуалната картина на света на португалските пратеници колонизатори – върху концептуалната картина на света след откриването на Бразилия.

Изпълнението на поставените задачи налага да се използват изследователски методи, които най-добре биха решили конкретните задачи в зависимост от изучавания обект и целта на изследването. Търсенето на решения на формулираните проблеми предполага **поетапно разгръщане на изработената методологическа схема**, чиито подходи се наслагват и допълват взаимно с оглед на спецификата на посочените задачи.

Първата част на труда има предимно дескриптивен характер, който контекстуализира обекта на изследване. Едновременно с това изложението се опира на описанието и последващата систематизация на португалските информативни документи в хронологичен ред, според авторството и функциите им. Анализът на използваните езикови средства в набрания корпус е насочен към основната функция на изследваните писмени свидетелства – да информират адресата, като едновременно с това чрез различни внушения търсят желана от адресанта реакция.

Втората част е изцяло аналитична. Въз основа на представените теоретични възгледи, свързани с аргументацията като дискурсивна техника, е приложена прагма-дискурсивна методика за анализ на аргументативните похвати, използвани в анализирания текстове, които са описани като последователни стъпки в посока на разгръщане на манипулацията.

За да се проследи динамиката на езиково манипулирания образ на голия бразилски индианец, което е свързано и с основната цел на дисертацията, са съчетани методите на концептуален и лингвокултурологичен анализ. Комплексното им обединяване дава възможност да се моделира обектът на изследването през призмата на отразените в езика културни ценности. Резултатът е построяването на една двойствена представа, в която се пресичат опозициите *добър – лош, невинен – безфрамен, ангел – демон*, на един противоречив образ, съчетаващ невинност и диващина, който може да се приеме като доказателство за влиянието на езиковата картина на света върху концептуалната картина на света.

6. Корпус и езиков материал

Въз основа на тезата, че многообразието на илюстративния материал е необходимо условие, за да се постигне убедителност и представителност на всяко изследване, са потърсени и използвани примери от едновековна продукция, поставяща проблема – писмени източници от XVI в. (писма, бордови дневници, документални записки, опити за

научни географски и исторически трактати и други) в обем от над 1 000 страници текст. Жанрът силно варира. Почти всички източници са документи с практическа насоченост и според заложеното в тях е предвидено да са един вид отчети, затова при написването се търси спазването на строга форма. Но поради непредвидимостта на безпрецедентните събития, на които авторите са преки свидетели, ходът на писането се променя. Като същевременно написаното е и в пряка зависимост от отношенията на пишещите с адресата (в случая, най-вече става дума за йерархична подчиненост спрямо адресата). Авторите имат съзнание за значимостта на написаното, прозиращо многократно в текстовете и в апелите към висшестоящите, и са наясно, че трябва да бъдат зачетени заради докладването от тях и последвани в поднесените съждения и заключенията.

7. Структура

Настоящият дисертационен труд съдържа 175 компютърни страници, което отговаря приблизително на 200 стандартни страници и има следната структура: *предварителни бележки, увод, две части, заключение, приложения и списък с литература.*

Предварителните бележки очертават историята на възникването на научния проблем, стечението на редицата обстоятелства, довели до неговото узряване и неизбежно трансформиране във времето, възникването на идеята за отразяване на многоликата му природа и обединяване на разклоняващите се в различни посоки пътеки на развитие, зараждането на необходимостта от задълбочен многопластов анализ и поемането по пътя към намирането на решения.

Уводът включва Встъпителни думи и представя обекта на изследването, избора на подход към него и очакваните резултати. Посочват се фактическата ситуация, особеностите на текстовия материал и се откроява научният проблем. Очертават се обектът, целите, задачите и методологията на изследването. Предоставят се данни за обхванатия в разработката корпус от португалски свидетелски информативни документи *от* и *за* Бразилия, написани през XVI век. Описана е и структурата на дисертацията.

Същинският обем на изследването е разпределен в две части, като всяка от тях е подразделена на две глави. Концепцията за структурирането е въз основа на логическата последователност в поетапното решаване на поставените задачи.

В Първа част се очертава логиката на събитията, довели до едновековната продукция на информативните текстове. Включени са двата основни вида португалски информативни текстове (светски и мисионерски), описани са авторството и подходът към проблематиката. За пълнота в представената информация са посочени и някои непортугалски автори, свидетели на определени събития от разглеждания период и дали им впоследствие писмено

отразяване, което допълнително затвърждава наблюдаваните тенденции при изграждането на образа на местните обитатели на Бразилия.

В отговор на поставените задачи Първа глава на Първа част въвежда в панорамата на епохата, а именно в историческия и геополитическия контекст на откриването на Бразилия, обрисова се уникалността на момента, межкултурният сблъсък и последвалата португалска териториална, културна и духовна експанзия през XVI в., чието развитие се проследява във времето. Във Втора глава на Първа част се определя многостранната роля на португалските информативни текстове, свързани с откриването и опознаването на „Бразилската земя“, и се пристъпва към детайлно представяне, анализ и систематизиране на източниците. На базата на проведенния анализ се извеждат основните акценти в конструирането на представата за бразилския туземец посредством езика и интерпретирането на неговата голота.

Втора част изяснява манипулативната функция на анализираниите свидетелски текстове. В Първа глава на тази част се разглежда как се експлоатира езиково индианската голота, какви са предпоставките за това и какви са използваните изразни средства. Втора глава засяга въпросите на аргументацията, финото ѝ преливане в манипулация и функционирането ѝ като манипулативен похват. В края на тази глава е направен опит да се представи онзи фрагмент от езиковата картина на Новия свят, който е изграден с помощта на информативната документалистика от XVI в., като се разкрие динамиката на езиково манипулирания образ на голия бразилски индианец, имаща отношение към концептуалната картина на света.

В Заключението се обобщават направените в хода на изследването изводи.

Двете приложения включват политико-исторически данни за разглеждания отрязък от време, символиката на голотата през вековете и португалското облекло през XV и XVI в., уредено със съответното законодателството.

Литературата е обособена в три раздела – Цитирана литература (90 източника), Допълнителна литература (с 69 заглавия) и Ексерпирани източници.

ПЪРВА ЧАСТ

Първа глава

Панорама на епохата

Темата за Великите географски открития и в частност за откриването на Бразилия е с вечно очарование и не излиза от мода, тъй като все още не е успяла да достигне до своите сложни отговори еднозначно и окончателно. Що се отнася до самия термин „откриване“,

дори и тук се спори как така може да е било открито нещо, което и преди това си е съществувало и без европейската намеса. За да се избегнат в максимална степен спекулациите с чуждата гледна точка, се опитам да подхожда към проблема, отчитайки някои наблюдения и заключения от бразилската история и историография, от политологията, от социологията и дори от съвременната журналистика посредством оригинални документи и текстове по въпроса. Във всички тях е очертана необходимостта от интердисциплинарен подход към проблематиката за бразилското минало, където „почти всичко отново трябва да се постави под въпрос“ (Коста 1990: 8) и „само преразглеждането на старите документи може да доведе до нови интерпретации и хипотези, до нови формулировки на старите проблеми“ (Мота 1990: 13). Следователно, едно задълбочено изследване би трябвало да се прави основно чрез преосмислянето на вече познати съществуващи документи, каквито на първо място безспорно са свидетелските информативни текстове от епохата на Откритията.

С откриването през XV и XVI в. на Атлантическия океан като възможност за плаване на далечни разстояния се навлиза във фазата на Великите географски открития. А начело стоят португалските експедиции. Португалците се посвещават на изпълнението на своята визионерска мисия, чието величие става ясно едва след покоряването на важните морски пътища. И не става дума за приключение, а всичко е стратегически планирано. Оскъдната документация, свързана с темата, затруднява историографското дело. Според Помбо (1967: 22), бразилски журналист, адвокат, преподавател, историк, политик и писател, „португалците вече са имали понятие, че остров Вера Крус е много голям“ и от „Вашко да Гама нататък мисълта да се осигури владението на новооткритите земи в океана се превръща във фикс-идея за португалците“.

След триумфа на Вашко да Гама Атлантическият океан се отваря за нови победи. Въпреки това първоначално Бразилия бива малко пренебрегната. Приоритет се дава на достигането до Индия по море. Грандиозното завръщане на Вашко да Гама в Лисабон намира възторжен отзвук, а дон Мануел I е кралят, окичил се с прославата на световен владетел. Без да губи време, през 1499 г. изпраща втора флотилия с официална дестинация Индия. Датата, на която потеглят от Лисабон, е 9 март 1500 г. На 22 март стигат архипелаг Кабо Верде. От този момент нататък посоката е непознатият запад. На 22 април сутринта виждат хълм, на който дават името Монте Пашкоал (Великденски хълм). Тъмната линия на хоризонта, която е сигурен белег, че има бряг, кръщават Тера да Вера Крус. На нея издигат кръст, за да се знае, че новооткритата земя е владение на династията Авиш. Земята е

прекръстена – Тера да Санта Крус¹. На 23 април се осъществява първият контакт с местното население. На 26 април е отслужена литургия на бразилската земя. Един от корабите е изпратен в Лисабон, за да информира краля. Останалите продължават към Индия. На 28 август 1501 г. дон Мануел I уведомява Испанската корона за Откриването на Бразилия и с това официализира приобщаването ѝ към португалските владения.

Остава да се изясни въпросът дали стигането до Бразилия е плод на случайността, или има предварителен замисъл. Заради оскъдните източници всеки отговор би бил относителен. Разполагаме с известно количество информация в „Писмото на Перо Ваш де Каминя“, „Съобщение от анонимния моряк“ и „Писмото на Мещре Жоао“. Най-пълният документ е писмото на Каминя, но от него ясно личи по множеството възклицания, че не е напълно запознат с Тера да Вера Крус. Тордесилският договор е първият сигурен белег за съществуването на Бразилия. И отклоняването на запад в такъв случай би трябвало да е целенасочено.

Втора глава

Същност и описание на разглежданите документи – роля, авторство, цели и подходи

1. Многогранната роля на португалските информативни текстове, свързани с откриването и опознаването на „Бразилската земя“

Практическата необходимост да бъде информиран португалският кралски двор за хода на експедициите и за резултатите от тях води до създаването на редица текстове, които освен с тази чисто утилитарна роля да отчитат дейностите на мореплавателите пред висшестоящите са значими и в други аспекти: имат стойност като исторически документи, представляват интерес за изследователи лингвисти и етнографи, дават своя принос към португалското пътеписно наследство, основополагащи са за бразилското културно развитие, що се отнася до текстовете, свързани с откриването на Бразилия и териториалната и културна експанзия там. В информативните текстове от XVI в. за пръв път ще открием по пряка свидетелска информация да се лансира и утвърждава пред Европа и света представата за бразилския туземец.

Създадени са редица текстове, които варират от големи исторически и географски трактати до обикновени репортажи за брошури и подлистници, предназначени за широката публика. Поначало всички те основно служат да информират. Необходимостта да бъдат осведомени кралят и придворните на високи позиции принуждава мореплавателите да изпращат писма, донесения и всякакъв вид документи, свързани с пътуванията, с начина на

¹ Не след дълго и това име е сменено с името на основния продукт, който колонизаторите в продължение на години извличат оттам, а именно „пау-бразил“ – дърво с ценна червена дървесина.

протичане на експедициите и резултатите от тях. В продължение на целия XVI в. и дори през XVII в. се пишат хроники и репортажи, свързани с опознаването на Бразилия. Стойността на тези текстове идва от това, че са безценни и абсолютно незаменими свидетелства за епохата. Така се полагат основите на документирането на вълненията, свързани с надграждането на човешката опитност, на идеологията на времето и на начина на мислене, базиран на фактологията, макар и пречупена през личните преживявания.

В категорията на документи, заслужаващи специално внимание заради богатата информация, която се съдържа в тях, попадат най-различни текстове. Тук се включват и корабните дневници, и отчетите, и голяма част от написаното по време на първите пътувания. В крайна сметка някои от тях освен своята чисто утилитарна насоченост (за прилагане на определени навигационни техники например) изпълняват и друга функция – на подробен осведомителен текст. Тъкмо такъв е случаят с бордовите дневници и със сходните документи като „Писмото на Перо Ваш де Каминя до крал дон Мануел I“, което много детайлно информира за срещата между португалските мореплаватели и местното население на новооткритата суша. Същността му на свидетелство за откритието от първа ръка го причислява към основополагащите документи в историята на бъдещата Бразилия. Нещо повече дори – „истински акт за раждане“ (Бози 1994: 15). Документът е пример, илюстриращ как едно произведение може да изпълнява множество роли в хуманитарните науки. И това е обща характеристика на информативните текстове, свързани с териториалната и културна експанзия на Португалската корона. Освен „Писмото на Перо Ваш де Каминя до крал дон Мануел I“, касаещо подробности от откриването на новата земя и първите впечатления, от интерес са и други свидетелски документи² като „Дневник на плаването“ от Перо Лопеш де Соуза, писар на първата колонизаторска група (1530 – 1532); „Трактат за Бразилската земя“ (1570) и „История на провинция Санта Крус, която по-просто наричаме Бразилия“ (1576) от Перо де Магалийш Гандаво; „Описателен трактат на Бразилия от 1587 г.“ от Габриел Соареш де Соуза (1587); писмата на мисионерите йезуити, написани през първия век на катехизацията и други. Те са свидетелствата за епохата, потвърждаващи, че „откритията, извършени по море, чиито главни действащи лица са

² Начинът, по който Бразилия се разкрива пред португалските мореплаватели, може да бъде проследен благодарение на различните информативни текстове. И до ден днешен продължава да е трудно да се направи пълно библиографско описание на документите, тъй като и класифицирането им е доста трудно. А и не всички са известни. Особено тези, които са свързани с различните военни, търговски и мисионерски действия отвъд океана.

иберийските кралства, осигурили разширяването на света, срещата на различните цивилизации и коренна промяна в разбиранията за природата и света, без капчица съмнение са елементът, който окончателно обособява португалската история, но и култура, като уникални в своята същност“ (Буеску 1996: 11). Към казаното би могло да се добави, че въз основа на тези текстове имаме възможността да проследим отблизо – от самото зачеване – процеса на формиране на бразилската национална идентичност, на различните ѝ аспекти по време на колонизирането, в които се вписва и специалният обект на дисертацията – налаганата пред света представа за бразилския туземец от XVI век.

2. Видове португалски (и някои непортугалски) информативни текстове от XVI век

2.1. Светски информативни текстове

Документите, проследяващи тенденцията в оформянето на езиковия образ на бразилския индианец, следват съответния хронологичен ред:

2.1.1. „Писмото на Перо Ваш де Каминя до крал дон Мануел I“ (A Carta de Pero Vaz de Caminha a el-rei D. Manuel I, 1500)

Независимо от различните хипотези дали откриването на Бразилия е плод на случайността, или е съзнателно, официалната дата за откриването на Бразилия е 22 април 1500 г., а нейният откривател – Педро Алвареш Кабрал. Португалците от експедицията на Кабрал се задържат в новооткритата земя в продължение на една седмица, през която влизат в контакт с местното население и изследват района. Тези първи контакти са отразени от бордовия писар Перо Ваш де Каминя в паметното информативно писмо-дневник до краля на Португалия, Дон Мануел I.

Португалците попадат в райско кътче, където въздухът е свеж и чист, водата изобилства навсякъде, а животът е здравословен. И тъкмо в този сценарий живее индианецът – здрав и силен. Наблюдавайки го, Каминя се опитва да даде логичната причинно-следствена връзка, свързана с аргументативния аспект на текста, че превъзходният му вид се дължи на средата, която обитава: туземците „са по-скоро като диви птици или животни, които въздухът е направил с по-красиви пера и козина, отколкото питомните“. Авторът описва като в нямо кино действията на туземците, акцентира върху тяхната чистосърдечност и накрая възкликва: „невинността на тези хора е такава, че дори на Адам не би могла да е по-голяма“.

Но колонизаторът никога не забравя защо е там. Каминя със задоволство описва на краля обнадеждаващия начин, по който индианците участват при отслужването на литургия и заключава: „толкова чисти хора, стига да можехме да разбираме техния език и те нашия, веднага биха станали християни, тъй като видимо не принадлежат към никоя вяра“, затова

„най-прекрасният плод, който може да се извлече, е да се спаси този народ. И това трябва да бъде първото семе, което Ваше Величество да хвърли тук, [...] да разпростре нашата вяра!“

В подбора на това, за което се пише, влияние оказва идеологията. Най-важната цел на португалците е да установят дали има ценни метали. Интересите на Короната предопределят акцентите и затова при първата официална среща, когато капитанът дава своего рода прием за неколцина от местните, във всеки техен жест се търси потвърждение за наличието на злато. При идването им капитанът „беше добре облечен, с голям златен накит на врата. [...] Един от тях видя накита на капитана и започна да сочи с ръка към земята и после към накита, сякаш искаше да каже, че в земята има злато. [...] Това ние така го тълкувахме, понеже така го желяхем!“.

Търсенето на удобна за адресата сензация повлиява писането, представянето дори на непотвърдени данни като достоверни има за цел да задоволи очакванията на четящия, който за конкретното писмо е самият крал на Португалия дон Мануел I.

Преди да напуснат новооткритата суша, португалците оставят четирима от своите хора. Целта е те да усвоят местния език и да проучат всички възможни ползи. От друга страна, с оставането на първите португалци се поставя и началото на формирането на един бъдещ народ – бразилския. Той ще се формира на тази земя, от смесването на тези хора и от преплитането на техните гени и култури.

2.1.2. „Писмото на Мещре Жоао“ (A Carta do Mestre João, 1500)

В краткото си и не особено обстоятелствено писмо до крал дон Мануел I бордовият лекар и астроном прави коментари за новооткритата земя, подобни на тези на Каминя. Мещре Жоао допуска, че по територия е нещо по-голямо от един остров. Акцентът обаче е изведен – най-важното, както е знаменателно за целия период на Откритията, е надеждата да се оправдае очакването на краля за значително нарастване на владенията му и икономически подем, водещи до укрепване на позициите пред света благодарение на голяма имперска власт и безусловно влияние.

2.1.3. „Съобщение от анонимния моряк“ (Relação do Piloto Anónimo, 1500)

Текстът на така нареченото „Съобщение от анонимния моряк“ е премерен, конкретен, но все пак оценъчен, що се отнася до поведението на индианците. Прави впечатление, че първата грижа на португалците, проявена спрямо индианците, е да им сложат дрехи, с които да покрият тяхната голота. Стереотипно адаптиране към схващанията за това, което е правилно според португалците, въпреки че тук липсва някакво крайно категоризиране на голотата. Коментарът, който върви с описанието, се ограничава до „голи без срам“, което

пък от своя страна би могло да се отнесе както до евентуалната наивност на туземците, така и до липсата на морал.

2.1.4. „Дневник на плаването“ от Перо Лопеш де Соуза (Diário de Navegação de Pero Lopes de Sousa, escrivão do primeiro grupo colonizador, 1530 – 1532)

Въпреки претенциите за обективност свидетелските текстове са целеви, адресирани до висшестоящи особи, нерядко до самия крал, когото авторите се опитват да манипулират според предварително зададените очаквания, на които трябва да бъде угодено, за да спечелят някаква лична облага. Затова ценни са и допълващите шрихи, привнесени дори от техническите документи, какъвто е „Дневник на плаването“ от Перо Лопеш де Соуза.

Опитният моряк се заема да регистрира събитията, съпровождащи плаването. Ала освен документ, отразяващ начините на плаване, той е и отправна точка за изследвания в други научни области. Присъстват описания на земята и местните обитатели. Дават се сведения за различни индиански племена, за това как те се маскират, за да изглеждат още по-плашещи за враговете си, как воюват, за зловещите практики на антропофагията, за други навици и обичаи от ежедневието, за оръжията, предметите от бита и пр. Прави впечатление, че тук индианците не са съвсем голи, а покрити с цели ягуарски кожи с главите, зъбите и „всичко“, което като цялостна визия ги прави още по-страшни и войнствени, трансформирайки човешката им същност в тази на звяра, с който се отъждествяват. Стилът е дистанциран, съдържан. По един репортажен начин Лопеш де Соуза се опитва да предаде цялата информация с максимална детайлност. Ала понякога, както казва Тонини (1999: 76 – 77), „това изобилие [на информация] изненадва в един мореплавателски дневник“.

2.1.5. Перо де Магалийш Гандаво и представата за бразилския индианец седем десетилетия след първата среща

Седем десетилетия след откриването на Бразилия се появяват и началните систематизирани свидетелства за културната експанзия и опознавателно-пропагандното мислене – „Трактат за Бразилската земя“ (1570) и „История на провинция Санта Крус, която по-просто наричаме Бразилия“ (1576). Авторът им, Перо де Магалийш Гандаво, осъзнава новаторското начинание и обосновава мотивите за написването им – да пропагандира заселването на колонията, възхвалявайки бразилската земя като възможност за прослава на Португалия.

Вече не се долавя единствено възторгът и очарованието от новооткритите райски земи, както в първите данни на други автори, а се наблюдава един съвсем рационален подход към опознаването, разширяването на знанията и систематизирането на цялата информация, свързана с провинция Санта Крус.

В структурно отношение в текстовете на Гандаво няма голяма разлика. Що се отнася до съдържанието на документите, то в голямата си част е доста сходно, имайки предвид, че „История на провинция Санта Крус“ е разширен вариант на „Трактат за Бразилската земя“. Гандаво започва с географски и исторически сведения за земята, после се съсредоточава върху населението и бита. Веднага изяснява, че робството вече заема централно място в колониалния живот и изтъква ползите от въпросния строй. Описанията на самите индианци и техните нрави са важна част от съдържанието, като доста от особеностите в обичаите на местните се оказват трудни за възприемане. Колкото и безпристрастен да се старее да бъде, Гандаво неведнъж се възмущава от „прекомерните жестокости, с които убиват всеки попаднал в ръцете им, който не е от тяхното племе. И не просто го убиват по свиреп начин, свободно и хладнокръвно, ами след това, за да задоволят напълно страстта си, всички заедно изяждат месото му, като при това прибъгват до дяволски жестокости“. Но въпреки отрицателните страни на индианците Гандаво не ги демонизира. Описва ги с недостатъците и качествата им. Признава тяхното физическо превъзходство, както и готовността на някои от тях да приемат с лекота ученията на мисионерите.

Другата голяма грижа на пишещите е да информират за напредъка при търсенето наличие на злато и скъпоценни камъни. Тъкмо на икономическите интереси е посветен финалът, където Гандаво се проявява като „пропагандист“, изцяло верен на времето си – новооткритата земя „изобилства от всички необходими продукти за преживяването на хората, също така със сигурност е и много богата на злато и скъпоценни камъни, поне надеждите за това са огромни“. Авторът затвърждава представата за една богата на всичко ценно земя, с огромен потенциал, привлекателна за заселване и живеене, като по този начин прокламира ценностите на новата територия.

2.1.6. Габриел Соареш де Соуза и представата за бразилския туземец от последните десетилетия на XVI век в „Описателен трактат за Бразилия от 1587 г.“ (Tratado Descritivo do Brasil em 1587 de Gabriel Soares de Sousa)

Някои от представените в изследването текстове са особено вълнуващи в своята амбиция за научност. Целите им са да се даде очакваната благоприятна информация във връзка с колонизирането. В чисто изследователски аспект обаче те задълбочават познанието за бразилската територия и различните племена, които я обитават.

Така и колонизаторът Габриел Соареш де Соуза, стъпвайки като истински учен на вече известните знания за Бразилия и същевременно загрижен за нейното благосъстояние като колония, през 1587 г. създава за тази земя най-пълното свидетелство от времето на Откритията, плод на близо две десетилетия престой там.

Воден от притеснението, че след смъртта на крал дон Жоао III португалците не бранят добре интересите на колонията, Соареш де Соуза се старее да докаже каква загуба би било да се пренебрегне тази територия. В обръщението към дон Филипе II³ авторът призовава краля да се погрижи за благоустрояването на Бразилия, тъй като „там би могло да се изгради велика империя, която с малко средства би станала толкова значима, че да се превърне в световна сила, понеже бреговете ѝ са повече от хиляда левги [...], земята почти навсякъде е много плодородна, климатът е здравословен и приятен, има хубав въздух и текат бистри и студени реки“. Нататък Соареш де Соуза продължава с описанието на ценните метали, които според него биха могли да се открият в тези земи, и настоява кралят да ги експлоатира.

Стилът на Трактата е съдържан. Забележително е изследването във връзка с местното население. Авторът описва различни племена и посочва основното, което в случая има отношение към представянето на индианеца пред света: по бреговете на Сладко море туземците са диваци, ходят голи като останалите диваци в Бразилия, но са кротки и благоразположени.

Във втората част на труда вниманието е насочено към района на Байя с особен акцент към племето тупинамба. Дава се информация за това как живеят местните, как празнуват, как страдат, как убиват и се самоубиват. Разбира се, „дивакът“ продължава да е гол, обезкосмен навсякъде, с продупчени устни и уши, украсен с пера, но вече не е просто хуманоид, а е индивид със собствен живот и култура. Без да забравяме, че водещото в труда на Соареш де Соуза е личната му отговорност, подвластна на вижданията на един всеотдаен португалски колонизатор и ревностен добър католик, и загриженост за благополучието на колонията, чиито най-съществени проблеми са вярата, властта и законите. Да, обитателите имат свой собствен строй, но с малко усърдие и добър пример той ще стане съвършен.

2.1.7. Непортугалски автори

Изложението би било непълно, ако не се отчете приносът и на непортугалските автори, свързани с разглежданата проблематика. Емоционалното залитане от едната крайност в противоположната по отношение на представата за бразилския индианец от XVI в., задълбочило се с времето като генерализирана тенденция, разбира се, има своите основания и за непортугалските автори, което всеки от тях е изразил в посочените текстове.

Америко Веспучи (1454 – 1512) участва в първата експедиция, организирана от дон Мануел I през 1501 г., целяща изучаването на бразилската крайбрежна ивица и

³ Крал дон Филипе II е крал на Испания от 1556 г. до смъртта си, а от 1581 г. – също и на Португалия и Алгарве, където е наречен Филипе I, тъй като за тази територия е първият от Филипинската династия.

установяването на предполагаемите ценни залежи. В писмо, изпратено до Лисабон през 1502 г., отразява контакта с новооткритата територия, а в последвалата творба *Mundus Novus* от 1504 г. полага основите на бразилската културна митология (вж. Кастро 1999).

Работата на Веспучи дава отражение върху културното развитие през XVI век. Андре Теве (1502 – 1590) и Жан де Лери (1534 – 1611) са пример за това. Теве пише за населението в Бразилия, придържайки се към зададеното от Веспучи, като също прекарва няколко месеца в Бразилия в периода 1555 – 1556 г. и има възможност пряко да наблюдава явленията, за които пише (пак там). Що се отнася до Жан де Лери, в „Пътуване до Бразилската земя“ също в духа на Веспучи описва местния жител, обрисувайки неговите културни особености. Сътворява „разказ от абсолютна етнологична значимост, където готовността да се свърже с новата култура разкрива летописеца, изпреварил позициите на най-модерната културна антропология“ (Кастро 1999: 109).

Но докато при посочените автори индианецът отново е предшественик на „добрия дивак“ на Русо, то по-късно в духа на тенденцията от португалските текстове той бива демонизиран, като най-страшните му човекоядски прояви са възприемани от християните като „върховен израз на диващината“ (Арт 1997: 62).

Жертва на подобно преживяване, но без фатални последици, се оказва Ханс Щаден, който през 1553 г. претърпява корабкрушение и прекарва девет месеца в селото на вожда Кунямбебе (вж. Кастро 1999). Лично участва в лова на врагове и написва книга, в която дава сведения за ужасните ритуали.

2.1.8. Случаят „Колумб“

Христофор Колумб не спада към авторите, писали *от* и *за* Бразилия, но поради факта, че при формирането си е силно повлиян от португалската напредничава мисъл в корабоплаването, както и че е неразривно свързан с откривателското дело и опознавателния процес, протекъл между европейца и „другия“ от Новия свят, не е възможно безмълвно да бъде подминат приносът му, защото представлява ярък случай, белязал цялата епоха и синтезиращ спецификата на европейското мислене от периода.

Повечето от разгледаните в дисертацията тези се опират на труда на Цветан Тодоров „Завладяването на Америка. Въпросът за другия“ (2010). От дневниците му може да се установи, първо, че за Колумб най-важно е търсенето на злато и обещанията за обогатяване. Второ, бидейки ревностен християнин, Колумб цели асимилация чрез разпространето на християнството в новооткритите територии, като обаче през цялото време мисли, че се намира в Азия. Трето, той е отдаден естествоизпитател с влечение към изучаването на природата. Четвърто, „Колумб говори за хората, които вижда, само защото и те в крайна

сметка са част от пътуването“ (Тодоров 2010: 56) и от околния пейзаж. На индианеца отрежда място между описанието на птиците, тревите и корените на дърветата: „Тукашните корени са едри като човешки крак, а и хората са дебели и смели“ (16.12.1492). На местния жител се гледа като на обект – без език, без религия, без идентичност, като свидетелство за това е голотата. Пето, Колумб разграничава кратките индианци от агресивните, които следва да бъдат наказани. По думите на Тодоров: „за да бъде последователен със себе си, Колумб прави тънка разлика между невинните индианци – потенциалните християни – и идолопоклонниците, които се отдават на човекоядство [...], основното е, че тези, които не са християни, могат да бъдат само роби, трета възможност няма“ (пак там, 69).

2.2. Мисионерски информативни текстове

Преди да се превърне в могъща организация, Ордена на йезуитите се състои от малко на брой хора, отдадени на образованието и милосърдието, и датира от 1534 г. Става официално признат при папа Павел III през 1540 г. Бързо започва да оказва влияние в Европа и основава мисии за разпространение на християнството в Азия, Африка и Америка.

Що се отнася до Португалия, там Ордена се радва на огромно политическо влияние и власт. Крал дон Жоао III, търсещ армия от разпространители на Божието слово на територията на разрастващата се Португалска империя, възприема мисионерите йезуити като воините, които да християнизират многочислените нови поданици и да ги пречистят от най-различни вярвания, културни практики и традиции. Така йезуитите се сдобиват с едно по-привилегировано място спрямо останалите ордени. Първите мисии са изцяло финансирани и подкрепени от Португалската корона.

В качеството на документи, отразяващи процесите на завладяване, колонизиране и християнизирание на новооткрития свят, редом със светските текстове правят впечатление и тези на йезуитите, дошли в Бразилия след 1549 г. Става дума за богата кореспонденция, водена през първите десетилетия на катехизацията, третираща проблемите и успехите на начинанието, нравите на местните, езика и взаимоотношенията с колонизаторите. Сред най-изгъкващите фигури на йезуити от първия век на Откритията на местна почва се открояват тези на отец Мануел да Нобрега (1517 – 1570) и на отец Жозе де Аншиета (1534 – 1597).

Веднага с пристигането в Байя отец Мануел да Нобрега, най-висшият духовник, пратен от Португалия, се заема да разпространява Божието слово, да покръства индианците, да изкоренява зловредните им навици, но и същевременно да бъде техен закрилник срещу експлоатирането от страна на белите. Писмата, които пише, за да се отчете пред своите

висшестоящи, представляват безценни исторически документи от първа ръка за делото на йезуитите в колониална Бразилия.

Отец Жозе де Аншиета от своя страна е родственик на самия Лойола по бащина линия. Тъй като в Бразилия са недостатъчни мисионерите и отец Мануел да Нобрега отправя молба допълнително да му изпратят хора, Аншиета, още ненавършил двадесет години, пристига в град Салвадор и полага основите на своята мащабна дейност, която включва християнизирание, образование и обширно творчество на португалски, испански, латински и езика тупи-гуарани.

Стъпили на новооткритата бразилска територия, йезуитите спешно се заемат със спасяването на душите на туземното население. Прозира убеждението, че именно поради необременената дива първичност, за която съдят по голотата на индианците, бързо и лесно ще успеят да се справят дори и с най-зловредните им навици, като неприемливите сексуални практики и антропофагията, както и с безконтролното приемане на всякакви опии (халюциногенни напитки и треви за пушене).

Така в писмата си (1549 – 1555) отец Нобрега споделя, че именно „липсата на гащи“ води до отдалечаването на душите на индианците от техния Създател, а причината, поради която не може да се извлече голяма полза от тях до момента, е, че са неопитомени.

В свое писмо отец Аншиета прави анализ на проблемите, но споделя, че въпреки осъдителните „навици“ туземците са „табула раза, върху която да се отпечата всичко добро“, така че „зловредните обичаи да убиват хора и да ги изядат, да имат много жени и да се напиват постоянно с вино и други подобни могат да ги изоставят с лекота, подчиняват се на отците така, сякаш те самите са религиозни, обичат ги и ги уважават толкова, че не помръдват ни крак, ни ръка без тях, добре разбират християнската доктрина и мистериите на Вярата, катехизиса, изповедта и причастието и знаят тези неща толкова добре или дори по-добре от нашите отци“ (Аншиета 1585: 435).

Признаването на неуспехите с прикриването на голотата води до мисълта, че според отците преодоляването им би довело и до разрешаването на голяма част от останалите проблеми, защото индианците иначе са сговорчиви и се поддават на образователната и християнизираща колонизаторска политика на йезуитите мисионери. Полагат се огромни усилия в тази посока. Но истината е, че и цял един век се оказва крайно недостатъчен за успеха на начинанието по обличането на индианците.

3. Основни акценти при интерпретиране на голотата на индианеца

Представените текстове показват, че през XVI в. перспективата, от която се възприема индианецът, постепенно се измества. Минава се от обещанието за лесно и бързо

асимилиране чрез доброволно покръстване към необходимостта от преодоляване на съществени спънки.

Изведените констатации имат за цел в по-далечен план да осветлят факта, че позоваването на голотата на бразилските индианци се използва като манипулативна техника в португалските информативни текстове от XVI в. и именно така следва да се разглежда. Голотата не е видоопределяща. Единствено нейното интерпретиране е подчинено на определени схващания, свързани с идеологията на времето, която минава и през религиозната бленда и обуславя както личните, така и институционалните цели и възжеления на пишещите. Тя е дисоциативна и насочва към необходимостта от приобщаване на местните чрез покриването на необлечените им тела, тъй като иначе те се възприемат като пречка за духовната асимилация, колонизирането и контрола върху поданиците. Специално за духовниците би било особено тревожно да не преодолеят този проблем, защото това би подкопало устоите на Стария свят, върху който се крепят църковните догми и процедури. Но дълбоките промени, цивилизационни и културни, се осъществяват бавно, не без съпротива и отстъпление в една или друга посока и не без сложните отношения на взаимното влияние. През следващите векове усилията продължават, а резултатът в крайна сметка е онова трайно преплитане на гени и култури, което представлява Бразилия в съвременето.

ВТОРА ЧАСТ

Първа глава

Езиково експлоатиране на голотата на бразилските индианци в португалските свидетелски информативни текстове от XVI век. Предпоставки и подход

1. Голотата на бразилския индианец в контекста на португалските колонизаторски мисии

Както изяснява Първа част (Първа глава) на настоящото изследване, есенцията на плаванията, довели до Португалските географски открития и в частност до откриването на Бразилия, е търсеният икономически подем. Нови природни ресурси, нови продукти и нови пазари. Тяхното завладяване и монополизиране. Ярکو изразените икономически интереси, конкретно търсенето на залежи от ценни метали е в основата на цялостното велико откривателско дело и бележи съвкупната европейска култура на експанзията. И докато намирането на злато и сребро първоначално не се осъществява в Бразилия, докато очакванията на краля не могат да бъдат задоволени от неговите пратеници, то най-важната суровина, която отчитащите се неизменно ще извеждат на преден план, като лесно усвоима по първи впечатления, ще си останат индианците. През целия XVI век! Това е ресурсът,

който във всяко свое писмо до краля и висшестоящите особи авторите на информативните текстове ще подлагат на анализ. Манипулирайки представата за новия поданик в лицето на бразилския индианец, ще го възхваляват, когато е смирен спрямо изискванията за бързо приобщаване и колонизиране, и ще се оправдават с неговата дивашина, когато се съпротивлява. Като думата „гол“ ще възплава и едното, и другото, ще символизира и невинността, и покварата. А семантичното натоварване с тези допълнителни значения е изцяло в съзвучие с политическата дейност на португалските пратеници.

2. Адресатите на португалските свидетелски документи през XVI век

Внимателното разглеждане на двете основни групи документи – светски и мисионерски – най-общо позволява те да се разпределят в две посоки: светските текстове пряко или непряко са насочени към краля, а мисионерските – към други духовници, в повечето случаи стоящи по-горе в йерархията. Автоцензурата пред изискванията, поставени от Католическата църква, стремежът на пишешците да се представят в най-добрата си светлина като всеотдайни християни и верни поданици, като изпълнители на заръчаните им задачи и поверените им мисии в Новия свят винаги присъства и в двата вида текстове – директно или индиректно.

3. Езикът на свидетелските информативни текстове от XVI век

В анализирания писмен езиков материал ясно личи как подборът на езикови средства, който авторите правят с огромна отговорност, съобразно със своя адресат и ситуация на писане, е силно маркиран от идеологията на епохата и същевременно е непосредствено нейно отражение. Така пишешците пресъздават езиково една „картина“ от света, чиито „актуализации“ може да се проследят в пространството (ситуацията, идеологията, различните адресати на текстовете) и във времето (различните периоди от XVI в., в които се създават текстовете, промените в нагласите на адресатите).

Изразените степени на приемане, оправдаване или осъждане на отношението на индианците към собственото им тяло, на привичките, белязани от голотата, отразяват начина, по който тогава се възприема реалността. Отношението към голотата на индианеца като част от концептуалната картина на света намира най-пряк израз в използваните езикови средства, с които се създава образът на индианеца – интересуваният ни фрагмент от езиковата, респективно концептуалната картина на света.

Авторите използват предимно **неутрална лексика**, свързана с голотата, като най-убедителен способ в твърденията си при струпуването на огромно количество информация и привеждането на множество примери, подкрепящи изводите им. Заключениеята обаче носят емоционална окраска и водят към целеви интерпретации най-вече на невинността,

която би предразположила към духовното приобщаване на индианците: „Така че, Ваше Величество, вижте дали онзи, който живее в подобна невинност, няма да се покръсти, ако го научим на всичко, което е необходимо за неговото спасение“ (Каминя 1500).

Въпреки преобладаващата неутрална лексика, присъща на информативните текстове, пишпещите не крият въздействието, което оказват новооткритата земя и нейните обитатели върху нагласите и стереотипите им, като прибъгват и до **емоционално-експресивни лексеми**: „всички бяха удивени от красотата на тази земя“, „всички обикаляхме в почуда и не се сещахме да се върнем“ (Лопеш де Соуза 1530 – 1532), тази земя „радва човешкото око“, „тези индианци най-много отвращават човешката същност с прекомерните жестокости“, „прибъгват до дяволски жестокости, с които надминават и най-дивите животни“ (Гандаво 1576). При изграждането на езиковия образ на индианеца през XVI в. първоначално водеща е желаната гаранция за просперитет – всичко новооткрито е обещаващо и индианецът в своята съвършена гола невинност представлява безценно природно богатство, тъй като след бързо покръстване от него би излязъл отличен поданик. В рамките на един век позицията постепенно се променя, за да се стигне до оправданията пред висшестоящите. Не, индианецът не се поддава толкова лесно на християнизирани и голотата представлява пречка, тъй като е израз вече не на непорочност, а на поквареност и диващина. Отчитането ѝ като проблем, без реално да представлява такъв, е удобен манипулиращ довод и оправдание за провалената мисия.

Документите изобилстват от **неологизми**, тъй като авторите им полагат старание да опишат в детайли всичко местно и ново, което виждат, и да посочат името му според индианците. Макар и да няма пряко отношение към изследваната проблематика, присъствието на неологизми прави описанията по-автентични, насища общия фон на новооткритото и обещаващото, върху който ще се представи образът на бразилския индианец. Изобилстват топографски данни, наименования на племена, плодове, животни, местни езици като *Параиба*, *тупи-гуафани*, *аймофе*, *ананас*, *кашу* и много, много други.

Оскъдните **метафори**, използваните **сравнения** и **хиперболи** са също двупосочни в съответствие с противоречивия образ на индианеца в протежението на века. В началото те са „като диви птици или животни, които въздухът е направил с по-красиви пера и козина, отколкото питомните“, „телата им са толкова чисти и така едри, и така хубави, че повече няма накъде“, а „невинността на тези хора е такава, че дори на Адам не би могла да е по-голяма“ (Каминя 1500). В края на столетието туземците „говорят с дявола“ и са „толкова диви, че измежду другите диваци минават за най-диви“ (Соареш де Соуза 1587).

Привидната, заявена и търсена, но неубедителна обективност, различните форми на учтивост към висшестоящите изпъкват и поставят под съмнение непреднамереността на текстовете, белязани от толкова много социални условности. И точно на този фон на едно равно и плавно кумулиране на описания и събития, във фрагментите с дескриптивна функция прозира **субективната оценка**, още повече се открояват тълкуванията и заключенията на пишещите, които са в съответствие с очакваното от такъв вид отчет.

Повечето от изброените езикови средства са свързани с категорията **оценъчност**, която се реализира на различни равнища и се свежда до изразяване на разнообразни по характер оценъчни значения през призмата на установени стереотипи и нагласи в обществото. Самото движение по скалата на оценъчността е обусловено от редица фактори и според Волф (1986: 98 – 106) затова оценката изобщо не би могла да е статична. Напротив, авторът я определя като изключително динамична, тъй като и индивидуалната позиция на оценяващия субект е подвижна и съчетава социалните, индивидуалните, стереотипните представи за ценностната картина на света и субективното отношение към съответстващия обект, основано на това, което е приятно и неприятно, което се харесва или не, и пр. Тезата за значимостта на оценъчните езикови средства е подкрепена и от твърдението на Шаховски, че емоционалността „пронизва“ (1994: 20 – 25) цялата човешка речева дейност, прикрепяйки се към семантиката на думите, за да опосредства чрез езика емоционално-социологизираните представи за обкръжаващия свят. В конкретния случай точно такива са съжденията, свързани с описанието на бразилския индианец и неговата голоота. Оценките на събитията и находките се правят въз основа на актуалните за епохата критерии и лични познания за разбиранята на адресатите. Понятията за добро и лошо, за хубаво и грозно се определят от предполагаемите желания на адресата и очакваните реакции от негова страна, а това неминуемо води до субективност и тенденциозност на заключенията. И както твърди Арутюнова (1988: 20), макар и според предметната логика стимулът, т. е. обективното свойство на обекта, да е първичен спрямо предизвиканата реакция, хедонистическото определение идва от първичната реакция, т. е. от усещането за приятно и неприятно. Авторите на разглежданите писмени отчети залагат на преценката си за това кое би било приятно за поръчителите им, тя определя какво и как да поднесат в донесенията си. За тях положителното и отрицателното, хубавото и лошото, приятното и неприятното са драматично повлияни от стремежа да внушат желаното заключение за успешно изпълнена мисия, от което ще зависи и съответното благоразположение на висшестоящите.

Втора глава

Езиковата манипулация в португалската информативна документалистика от XVI век

1. Аргументация. От аргументация към манипулация. Аргументацията като средство за манипулация в португалските информативни документи за Бразилия от XVI век

Аргументацията като обект на изследване има дълга история и се корени в древната Реторика на Аристотел, който я дефинира като способност за откриване на убедителен инструментариум в ораторството и спора и я счита по-скоро за изкуство и природно дарование, отколкото за наука (Аристотел 1986: 45). Абстрахирайки се от това дали се касае за наука или за изкуство и призвание и позовавайки се на учени, занимавали се с проблема, Ибрямов (2014) търси обединяващото в дефинициите и изтъква, че основният момент в обхвата на реториката е убеждаващата комуникация, която в съвременния дискурс се изследва от теорията на аргументацията. От множеството различни определения за самото убеждаване авторът поставя акцент върху една показателна характеристика, а именно, насочването на аудиторията към дадено мнение и/или поведение. За да се случи убеждаването обаче, е наложително да се стъпи върху т. нар. „аргументационно поле“, което се изгражда от адресанта въз основа на познанието му за общите с адресата представи и идеи и което е „задължително условие за успеха на аргументацията“ (Александрова 1997: 40 – 41). Именно там аргументирацията би могъл да изгради и постави онази система от доводи, „предназначени да убедят адресата в истинността, ценността, необходимостта и приемливостта на поставения тезис“. В текстовете от корпуса без съмнение съществува общо аргументационно поле, в което да се разгърне подходящата система от доводи, гарантираща успеха на убеждаващото въздействие. Сподейки със своите адресати и възложители общи религиозни, расови и прочее знаменатели, авторите на информативни документи за Бразилия през XVI в. полагат най-голямо усърдие тъкмо в преодоляването на липсата на информираност, за да премахнат всякакво съмнение в заключенията, които ще предложат, и да постигнат своите цели. Предоставят безкрайно богата и сръхподробна информация за всичко видяно и открито, акцентират предимно върху полезността му, но и посочват потенциалните рискове, като по този начин аргументационната част от техните донесения е видимо изрядна за получателите.

Деликатният момент с манипулативното насочване към желаните изводи на базата на логично построените аргументи остава почти недоловим на пръв поглед, най-малкото защото поемането и обработването на огромното количество нова информация е в състояние да погълне сериозна част от вниманието и да снижи прага на критичност. За да се очертае по-ясно преходът от аргументация към манипулация, е необходимо да се

направят няколко стъпки в посока на убеждаващата аргументация. За целта към изследвания корпус е приложена методологическата структура на аргументацията, предложена от Шародо (2007: 13 – 35), в четири пункта:

а) Авторите на свидетелските текстове извършват три вида дейности: като очевидци те съобщават за какво става дума (проблематизират), като представители на Португалската корона показват позиция (позиционират се), а като търсещи одобрението на своите повелители трябва да ги приобщят (да докажат). И именно тук аргументацията упражнява най-силно въздействие върху адресата.

б) За да постигне въздействието върху адресата, субектът трябва да гарантира валидността на позицията си, като същевременно даде възможност на адресата да я приеме или отхвърли. За целта адресантът извършва два вида операции: представя разсъждения, с които установява причинно-следствени връзки в твърденията си; излага аргументи, които смята, че може да окажат въздействие върху адресата. В анализирания текстове и двете операции са осъществени успешно – показани са необятните възможности на новооткритата земя, шансовете за почтен живот и издръжка на семейството, необходимостта от разпростирането на християнската вяра и близостта до успеха на начинанието, всички те през призмата на господстващия светоглед в португалското общество.

в) При използваните стратегии за въздействие върху адресата авторите на представените документи залагат на три типа ходове: легитимация (те са с ясна социална идентичност, експертност, авторитет), доверие (казват истината, като допускат и възможното съществуване на други гледни точки), привличане на вниманието (стремят се да „докоснат“ адресата и да го направят съпричастен към това, което казват).

г) На аргументацията може да се погледне през три обектива: демонстрация (свързана с установяване на истината), обяснение (без ангажиране с определена позиция) и убеждение (въздействие върху мисленето и постъпките на адресата). Пресичането на трите „обектива“ показва, че аргументацията не се противопоставя на убеждението, демонстрацията или обяснението, но може да се говори за демонстрационна, обяснителна или убеждаваща аргументация. В интересувания ни случай тя се разполага и върху трите скали.

Схващанията на Шародо за преднамерения характер на стъпките, по които анализирания текстове упражняват въздействие върху адресата, се потвърждават и от тезите на Бретон (2012). Поставяйки въпросите за аргументацията и взаимовръзките ѝ с манипулацията, авторът прави опит да ги разграничи, като търси и онзи фин преход от аргументацията към манипулацията. Докато аргументацията се базира на желанието за

кооперативно и затвърдено със серия от рационални микростъпки достигане до определени истини и взимането на осъзнати решения, манипулацията предполага известно „насилие“, т. е. лишаване на адресата от възможността да упражни правото си на избор или да възрази. Еднопосочността на документите, писани от португалските очевидци на колонизационните процеси, невъзможността за диалог или отлагането му във времето поради писмовната форма на донесенията, повишава възможността на авторите да подхождат манипулативно. Страхът да не се провалят в мисиите, за които са изпратени, ги кара манипулативно да положат огромни усилия при представянето от дистанция на други находки като неоспоримо успешни. Провалът от ненамереното злато (есенцията на цялото търсене) се замаскира под привидно още по-угодни ценности като например местните обитатели. И най-коварно в случая е тъкмо доброто познаване на очакванията, които с привидната аргументация се замаскират като изпълнени, за да не се провокират отрицателни реакции.

Ловкото изтъкване на всякакви аргументи, водещи до желани от адресанта заключения, без възможност за осмисляне на тяхната несъстоятелност и нелогичност от страна на адресата, ни карат от позицията на дистанцирани във времето необременени със събитията и социалната регулация на епохата анализатори да възприемаме свидетелските документи, изграждащи представата за бразилския индианец от XVI в., като манипулативни текстове, чиито автори използват техниките на убеждаващата аргументация (по Шародо).

2. Езикова манипулация

2.1. Манипулация, истина, лъжа, демагогия⁴

Езикова манипулация се дефинира като прикрито въздействие, извършено върху един човек или върху група хора посредством речеви актове и свързаните с тях невербални значения, за да се постигне определена цел, т. е. да се промени поведението на адресата, неговото мислене, намерения, възприятия и т. н. (вж. Бретон 2012, Романо 2008, Акопова 2013). Представените дефиниции и коментари за истината, лъжата, демагогията и манипулацията позволяват последната да се изведе като речев механизъм, основан на обективно съществуващ и доказуем факт, за който се подава специално подбрана информация от страна на адресанта, която подлежи на дообработване от страна на адресата. Манипулацията е „игра“ със съотносителните очаквания за адресата – възползване от определена негова нагласа (достояние на адресанта) и навеждане към конкретна интерпретация (една от потенциално възможните) на някакво извънезиково обстоятелство,

⁴ Представените концепти в тази част не са подложени на пространно теоретизиране, а по-скоро са маркирани, доколкото привнасят допълнителни штрихи за изясняването на манипулацията.

непременно с користна подбуда. За самото обстоятелство се подава дозирана информация, която, на свой ред, пречупена през зоната на споделените знания (трайни представи, определени пресупозиции и др.), се тълкува по начин, довеждащ до желани реакции от страна на адресата. Цели да направлява скрито поведението му в услуга на адресанта. Достатъчно е обектът на манипулацията да стигне до определено решение за действие, което може да осмисли като свое поради провокирана емоция, заблуда с фалшиви аргументи (привидно рационални и основаващи се на доказателствен материал) или поради липса на време за размисъл заради съвпадащи с очакванията му заключения. Несъмнено манипулацията е добре премислена дискурсивна техника, която изисква не само социокултурни познания за реалността и за адресата, а и определено майсторство при използването на информацията – както при нейното дозирано поднасяне, така и при прогнозираното ѝ тълкуване. Кралят и приближените му очакват злато, но вместо това получават други неща и трябва някак да бъдат принудени да повярват, че тъкмо те представляват огромна ценност – като голите индианци например, чиято висока стойност на бъдещи поданици следва да замени така жадуваното злато. За духовниците в края на века по аналогичен начин местните се превръщат в приоритет, защото представляват в очите им нуждаещи се от спасение чрез християнизирани души и биха задоволили ламтежа си за още впримчени във вярата последователи, за да утвърдят успешното си дело, заради което са пратени при тях. Тези голи индианци за краля не са от такова значение като златото, заради което финансира експедициите по света. Не стават и добри католици заради това, че са необлечени. А дори е малко смешно да се мисли, че индианците биха могли да се определят като ценни заради това, че са голи, но тъкмо голотата им служи за аргументиране на бъдещ просперитет от страна на адресантите или за оправдаване на сгънките за постигането на такъв, което се превръща в силно експлоатирана техника за въздействие при свидетелските информативни документи за Бразилия от XVI век.

2.2. Езикова манипулация, доверие, убеждаване. „Рекламата“ на Новия свят

Обширното и с малко размити граници поле на манипулацията като комуникативна техника за въздействие върху адресата задължително включва като възлов елемент невидимо користно намерение за облагодетелстване на адресанта, целящо да повлияе върху поведението на адресата по начин, за който той не подозира.

Езиковите механизми за реализиране на манипулацията възникват при изкривяването на обективната реалност. Манипулативният дискурс заема място между вярната и доказуема информация (истината) и невярната информация (лъжата), като лъжата стои срещу „семантичната истина“, а манипулацията стои срещу „прагматичната истина“ (вж. Акопова

2013). Това, което отличава манипулацията, е опитът за въздействие чрез проектирането на нови контекстуални зависимости за интерпретиране на фактите с користна цел. Манипулация е осъществена, когато адресатът не е в състояние да разпознае прикритите намерения на адресанта. В този смисъл тя е процес на въздействие, който задължително води до някакъв желан за адресанта резултат. Ключов параметър е наличието на замаскиран мотив. Дискурсът става манипулативен не заради употребата на определени лексикални или граматични единици, а заради асоциацията с намеренията на адресанта и социокултурния контекст (Акопова 2013).

За да съзрем истинските подбуди на свидетелите на описваните събития, в конкретния случай като странични наблюдатели разполагаме с перспективата на времето, която ни предоставя достатъчно факти, чийто анализ в исторически и геополитически аспект насочва към извода, че позоваването на голотата на туземеца е манипулативна техника, използвана с користни цели от проводниците на португалската колонизаторска политика.

За постигане на манипулативното въздействие е важно умението за **изграждане на доверие**, което спомага на убеждаването и възприемането на изложените идеи като лични (вж. Чалдини 2005). Поради тази причина е важно интересите на адресата да се проучат предварително, за да се създаде предпоставка за безкритично приемане на информацията, която му се поднася, т. е. адресатът трябва да е убеден, че всичко е в негова полза и че прави избор спрямо интересите и нуждите си (пак там). Подобна загриженост за комфорта на адресатите от това, че сведенията са в техен интерес, присъства в информативните текстове от XVI в.

Авторите им много често прибегват до **възхвалата и ласкателството**, за да пробудят положителни усещания и нагласи у висшестоящите, което според Чалдини (2005: 441 – 454) е с мигновено убеждаващо влияние, тъй като снижава прага на критичност. Те неспирно внушават колко хубаво и полезно за владетелите е новооткритото. От друга страна, върху емоционално зависимите възприятия и неусетното изграждане на убежденията би могло да се влияе, като се упражнява словесно и несловесно въздействие спрямо адресата. Информативните писма разполагат в своя подкрепа и с материални доказателства – придружени са от огромни пратки с най-добрите образци от намереното в новите територии.

Изводите на базата на описанията са скрепени с **открояването на аргументите**, които авторите са сметнали за най-убедителни спрямо своя адресат и които многократно повтарят (при Каминя, Гандаво и Соареш де Соуза). Подчертана загриженост за последното наблюдаваме и при йезуитите. Усърдието им да докажат с делата си, че полагат всеотдайни

грижи да накарат индианците да прикриват голотата си, посочена многократно като една от основните причини за тяхната диващина, е забележително (при Нобрега и Аншиета). Оттам евентуално на по-късен етап биха могли да разчитат и на висше благоволение.

От изложеното за езиковата манипулация и основните техники, с които си служи, може да се формулират някои изводи, имащи отношение към разглежданата тук проблематика. От първоначалното конкретно значение на думата „манипулация“ (да се борави техническо с ръце в дадена работа) до съвременните разбирания за психично въздействие, с цел неусетено да се извлекат от адресата желани за адресанта облаги, е извървян дълъг път. Усъвършенстваните техники и сфери на приложение постепенно превръщат манипулацията в комуникационна практика, при която един манипулатор упражнява контрол над други хора, обикновено против тяхната воля и срещу техните интереси (ван Дейк 2006). Поради своята комплексна природа, съчетаваща разнообразни характеристики, манипулацията е обект на интердисциплинарни изследвания.

От съвременна гледна точка манипулацията се възприема като негативна социална проява, незачитаща свободната воля на адресата и влияеща върху неговите нагласи и избор за действие. В този смисъл не би било неуместно да се направи аналогия и с техниките на рекламния дискурс. Макар и настоящата разработка да се отнася за друга епоха, връзката с медиите е очевидна. Най-довереният информационен канал през XVI в. е прекият свидетелски разказ на очевидци, които обаче не са спонтанни зрители, а целени наблюдатели с мисия – те трябва да „рекламират“ успеха на своята дейност и стойността на находките си. Начините, чрез които в днешно време ставаме жертви на манипулацията в рекламата (по Бакърджиева 2011: 91), биха могли да се съотнесат с вложеното от авторите на свидетелските текстове. Ако трябва да се потърси общата насока на „рекламната“ дейност на пратениците в Бразилия през XVI в. въз основа на анализиранияте източници, едва ли е трудно да се забележи, че в началото на века се провежда явна реклама на Новия свят, когато всичко открито предизвиква прехласване и трябва да бъде поднесено като такова на поръчителите, докато по-късно се наслажда една далеч по-скрита, но доловима реклама на Стария свят, когато в края на века започват усилията за по-организирано и институционализирано налагане на цивилизационния модел на колонизаторите като добър.

3. Функция на манипулацията като информационно въздействие с помощта на убеждаващата аргументация

Въздействената сила на проучените документи се проявява във възможността да подтикват адресатите към определени заключения на базата на поднесената информация,

открояването на определени факти в нея и привеждането на убедителни аргументи в желаната посока, което се осъществява благодарение на отличното познаване на търсеното от поръчителите. Само по този начин според Уфимцева (1990: 56 – 68) комуникаторът може да управлява максимално ефективно активността на друг индивид – на първо място, като е осмислил ясно „потребностно-мотивационната сфера на обекта на въздействието“, а на второ място, като си служи с добре овладяна система от социални предписания, регулиращи дадено общество, т. е. като построи речевото си въздействие съобразно правилата, нормите, зададените роли, обичаите и т. н. в това общество. Резултатите от анализа на езиковия корпус за конкретните цели на дисертацията сочат, че манипулативната функция на свидетелските документи от разглеждания период се осъществява като информационно въздействие с помощта на убеждаващата аргументация. Същевременно, в конкретния случай, лексикалните единици, разположени в семантичното поле на голотата, дават най-пълна представа за бразилския индианец от XVI в. и насочват към изграждането на неговия сложен и противоречив езиков образ.

Опирайки се на прагма-диалектичната теория на аргументацията на ван Емерен и Гротендорст, която разглежда всяка аргументация като част от експлицитна или имплицитна дискусия, необходима за решаването на проблема с разликите в мненията посредством тестване на приемливостта на гледните точки (2004: 21 – 22), приемаме, че манипулативността ловко се възползва от комплексните техники на аргументацията, експлицитни и имплицитни. Първите се базират на определен факт, към който се наслаждат пресупозиции, водещи към желаната интерпретация на изходния факт. Броят на стъпките зависи от отдалечеността между изходния факт и постигането на желаната интерпретация (заключение). При вторите се тръгва от желаното заключение (1), към което се добавят нови пресупозиции, насочващи към угодна за адресанта интерпретация, като поредицата от стъпки цели да постигне желано заключение (2) в негова полза, т. е. лична облага⁵.

Процедурата е приложима в случая, когато на базата на голотата авторите се опитват да убедят висшестоящите си адресати, че става дума за ангелски невинно създание (Пример 1). Приложима е и тогава, когато голотата е признак на диващина и трябва да се овладее (Пример 2). А най-явното доказателство за успешното ѝ осъществяване, минало проверката на времето и доказало своята устойчивост, е португалската експанзия и колонизацията на

⁵ Експлицитните аргументативни ходове се базират най-често на екзистенциални и сентенциални пресупозиции, докато при имплицитните са залага предимно на пресупозиции на субективната оценка. За повече подробности при тълкуването на пресупозициите като подтекстова информация и разграничаването им на подтекстово равнище вж. Димитрова 1984: 3 – 22; 2009: 68 – 83.

страната в продължение на повече от три века – до 1822 г., когато Бразилия е провъзгласена за независима. Индианците постепенно масово биват покръстени и (пре)възпитани в християнските ценности, а йезуитите получават земи, където да доразвият своето всеотдайно (по назначение и призвание) мисионерско дело.

Пример 1 (срв. Каминя 1500):

Експлицитна аргументация: Към факта, че индианецът е гол, се добавя пресупозицията, че голотата символизира невинност, подобна на тази на Адам, водеща след серия от стъпки към крайната желана интерпретация, че това ще доведе до християнизирание, а оттам и до желаното заключение (1), че индианецът ще стане послушен поданик.

Имплицитна аргументация: Ако индианецът стане послушен поданик, славата на Португалия ще се увеличи; новината е добра, вестносецът заслужава похвала и други облаги → желано заключение (2).

Схематично процедурата би изглеждала по следния начин:

Експлицитна аргументация:

Или:

Желано заключение (1)

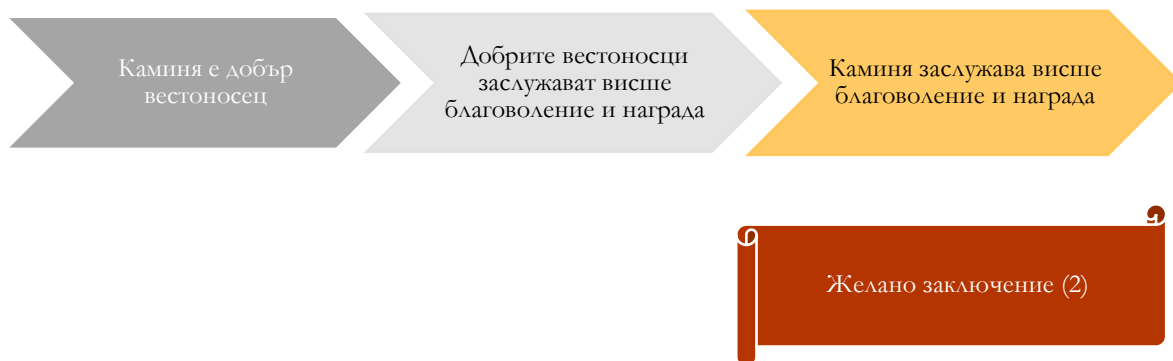

Имплицитна аргументация:

Или:

Пример 2 (срв. Нобрега 1549 – 1558)

Експлицитна аргументация: Фактът, че индианецът е гол, предполага, че не се облича, защото не е достигнал европейското високо цивилизационно ниво, което насочва към желаната интерпретация, че това е възможната пречка за асимилирането; на свой ред асимилирането предполага на първо място уподобяване, което води до желаното заключение (1), че проблемът е решим, стига обличането и прикриването на „срамотните“ да се наложат със закон, със сила или с каквито налични средства разполагат португалците.

Имплицитна аргументация: Ако се вземат мерки, а те са формулирани и подадени от йезуитите (Нобрега и Аншиета), въпреки някои спънки при покръстването Португалия има шанс да увеличи броя на поданиците си и да извоюва световна слава, т. е. въпреки лошите новини решение има и мисионерите не са се провалили, тъкмо напротив, заслужават похвала за своите действия, както и височайше благоволение → желано заключение (2).

Или:

Предложената процедура за анализ илюстрира как експлицитните аргументативни похвати служат да поощрят колонизаторските амбиции: голият индианец е невинно божие чедо, което чрез покръстване ще стане послушен поданик. От друга страна, индианецът не се облича, защото не е на европейското цивилизационно ниво и това се тълкува като пречка за асимилирането. Утешително е, че за проблема има решение. Просто трябва обличането да стане задължително за индианеца, като се наложи със закон. На свой ред имплицитните аргументативни похвати стъпват върху желаното от колонизаторите заключение относно бъдещите им действия и така внушението се насочва по посока да гарантира лични облаги за авторите на текстовете – за докладваните успехи заслужават похвала от доволните възложители. Схематично явните и скрити цели, достигнати чрез експлицитните и имплицитните аргументативни похвати при двете процедури, биха могли да се представят по следния начин:

А в разгърнатия си вид, както стана възможно да се проследи, приложените процедури разкриват в цялост манипулацията като поредица от аргументативни стъпки в посока на поэтапното насочване на адресата към желаната интерпретация, представена като единствена възможна.

При аргументацията важни са стъпките, минаването през определени етапи в специфична ситуация или контекст (ван Емерен и Гротендорст 2004: 21 – 22), механизмът, рационалната обосновка на твърденията, достигането до верен извод, осмислен и приет и от двете страни. Езиковата манипулация си служи с механизмите на аргументацията, но се базира на подвеждаща предпоставка и води до изкривено – но желано – заключение. А с достигането му се внушава на адресата да действа в полза на адресанта. Тръгва се от една

привидно обективна действителност и се стига до друга, вече изкривена плоскост. Авторите на свидетелската документалистика за новооткритата Бразилия видимо обективно описват находката и индианеца като важна част от нея, а постигат внушение за собствената си значимост и адекватност на действията си. Така, тръгвайки от един очевиден и лесно доказуем факт, какъвто е този, че индианецът е гол, те създават пред света езиковия му образ на дивак – представа, наложена до такава степен с течение на времето, че посоката на внушението да се обърне и названието „дивак“ да започне да се свързва с признака „гол“ и несъмнено нецивилизован човек от Новия свят. С други думи – езиковата картина на света, споена с един от отличителните белези на голотата, да окаже своето влияние върху концептуалната картина на света.

4. Езиково манипулиране на голотата на бразилския индианец в португалските свидетелски информативни текстове от XVI век

4.1. Фрагмент от езиковата картина на Новия свят, изградена посредством информативната документалистика от XVI в. – припокриване, наслагване и промяна на манипулираните картини на света, създадени от различните автори

Информативните текстове като цяло са идеални за формирането на съответната представа пред света, както и за налагането на определена линия на политика. Позоваването на голотата на индианците за всякакви цели при представянето на бразилската действителност и извършваните там португалски колонизаторски мисии постепенно се превръща в силно експлоатирана техника на информативното писане, отразяваща в текстовете мисловните нагласи на европейците като носители на културата на експанзията.

В случая с португалската експанзия в Америка (след откриването на Бразилия през 1500 г.) и колонизирането на бразилските индианци може да се изведе като обединяващо чувството за превъзходство на европейската цивилизация над местната примитивност, чийто най-явен белег е необременената от срам и предразсъдъци голота, даваща основание тогава да се мисли за индианците като за нещо много по-нискостоящо, като за суровина. Това е и отражение на цялостната идеология на епохата. Водени първостепенно от икономически интереси при териториалната експанзия, за откривателите е особено важно да докажат колко успешно са изпълнили мисиите си, като изтъкнат предимствата на всяка находка, задължително угодна на Короната. Затова, докато още няма официално потвърдено наличие на злато, вниманието се насочва към другите видове ресурс. Сред тях са включени и очакванията към местните обитатели, които в своята голота са толкова близко до непокарения библейски човешки първообраз. По-късно обаче, неизпълнението на очакванията заради съпротивата на индианците срещу това да се подчинят безропотно на покръстването налага необходимостта от някакво оправдаване на неуспеха. И тук отново

голотата осигурява търсеното оправдание, бидейки считана вече за белег на неопитомена първичност, липса на цивилизованост и неконтролируема вкоренена диващина.

Понятието *голота* и отношението към нея в анализирания корпус разкрива някои щрихи от съществуващия модел на света, определен от принадлежността на пишещите към „националния социум“, който обединява хората на базата на стереотипното им поведение (Геберт 2013). И това стереотипно поведение до голяма степен може да се определя от властващата през епохата идеология.

От първите записани впечатления на Каминя през 1500 г. до самия край на XVI в. прелестите на бразилската земя са все така примамливи за португалските колонизатори. Динамиката се проявява единствено по отношение на разширяването на обхвата на изследваната територия, на все по-вечето на брой опознавани бразилски племена и по отношение на представата за индианците с очевидната им голота и асоциациите, които буди: от *голота – невинност* към *голота – поквара* и *голота – диващина*.

Ето защо голотата на индианеца в анализирания текстове може да се определи като лингвокултурема, тъй като представя не само езиковото значение, закрепено за понятието, а отвежда към културния смисъл при интерпретирането на голотата. В тази посока може да се тълкува и схващането на Потебня (1993: 100) за вътрешната форма на думата като „център на образа, един от неговите признаци, който преобладава над всички останали“, изгражда не само единството на образа, но „дава и знание за това единство; тя е не само образ на предмета, а образ на образа, т. е. представа“. Голотата е ядрото, обединяващото понятие на лингвокултурологичното поле, в което се разполагат мрежи от зависимости с културни съдържания, съотносими със съответната интерпретация (като невинност и чистота, поквара или диващина).

Езиковата картина на света отразява културата и на първо място се открива именно в лексиката, тъй като тя най-пряко отвежда към закрепеното за думата понятие, експлицира връзката между езиковата и концептуалната картина на света. В този смисъл картината на света не е обикновен набор от „снимки“ на обекти, процеси, свойства и т. н., защото включва не само отразени обекти, но и позицията на отразяващия субект, отношението му към тези обекти, а позицията на субекта е също реалност, както и самите обекти (Маслова 2001: 67). В португалската свидетелска документалистика е от изключителен интерес именно проследяването на този процес на отразяване и интерпретация, при който определени асоциации, свързани с понятието *голота* и формализирани езиково чрез интерпретирането на голотата на бразилските индианци, се създават, утвърждават и после възприемат като готови, непоставяни под съмнение истини: голота → първичност, голота → ангелска

невинност, голота → безсрамие, голота → нецивилизованост, голота → демоничност, голота → диващина. Като постепенно асоциациите се наслагат и се срастват дотолкова, че посоката им се обръща: дивак → гол човек (в осведомителната документалистика често имайки предвид коренен жител на новооткритите от европейците земи), непознал цивилизацията. Само европейската гледна точка. На този етап другият (в лицето на местните обитатели) в картината е безгласен обект и е третиран единствено като ресурс – част от цялостната находка.

И наистина представата за бразилските индианци с векове ще продължи да е като за суровина от Новия свят, докато, утвърждавайки своята идентичност и независимост, Бразилия не започне да гледа на местните култури като на национално богатство.

4.2. Динамиката на езиково манипулирания образ на голия бразилски индианец от XVI в. – доказателство за влиянието на езиковата картина върху концептуалната картина на света

Хронологичната подредба на авторите и анализирания произведения в историческия контекст дава възможност чрез анализ, систематизация и синтез да добием представа за динамиката на образа на бразилския индианец от XVI в. Лингвокултуремата *голото на бразилския индианец* ще търпи развитие чрез изместването на фокуса от едни към други признаци на понятието, но ще запази инструменталната си функция като манипулативна техника за утвърждаването на португалската колонизаторска политика в Бразилия през разглеждания период.

Като аргументативна основа при Каминя (1500) изпъква превъзходният външен вид на индианците, както и средствата, с които го интензифицира. Полага се основата на възхваляването на земните богатства на Бразилия с използване на лексика само от сферата на красивото и здравословното, целяща насочване към логичната причинно-следствена връзка, че **в такъв сценарий се вписва само съвършено в своята божествена голота същество**. При Мещре Жоао (1500) и при Анонимния моряк (1500) описанието е сходно, но по-контурирано – без детайлност, без особена цветност и без емоционални изблици. „Диваците“ или „туземците“ са голи, добре сложени и без срам. Толкова.

Нататък обаче развитието е особено впечатляващо – с напредването на колонизационния процес и значителната териториална експанзия информативното писане добива все по-големи мащаби като обхват на проучванията и започва да изглежда като научен труд. Гандаво (1570 – 1576) вече не е просто очарован наблюдател, а изследовател, който цели да подходи рационално към опознаването на „Бразилската земя“, воден от прагматични мотиви – да намери всички онези аргументи, пропагандиращи ползата от заселването на колонията. Затова той търси **баланс между негативните черти на**

индианците (от гледна точка на европейците) **и тяхното хармонично съжителство с природата**, естествена надареност със сила и прекрасна физика, поради което **биха станали добри роби** на местна почва.

В мисионерската йезуитска кореспонденция се долавя загриженост и от морално естество. Но тук отново се наблюдава как първоначалното убеждение, че поради наивната първичност, за която йезуитите съдят по голотата на индианците, те лесно ще бъдат приобщени към християнството, постепенно се заменя от тревогата, че в основата на **скандалното отношение** на туземците към собствените им тела, един към друг и към колонизаторите стои **навикът да ходят голи** и затова той трябва да се **изкорени**.

Изложеното представя **динамиката в построяването на образа на бразилския индианец**. Същевременно анализът на посочената динамика ни дава основание да твърдим, че **позоваването на голотата на бразилските индианци се използва като манипулативна техника в португалските информативни текстове от XVI в.** От първоначалното обещание за лесно покръстване на туземците и последващ възход за Португалия въз основа на съжденията, че щом индианецът е гол, то той е невинен като Адам, до необходимостта от оправдаване на неизпълнението на тези очаквания поради неопитомеността на туземеца, отстраняването на която трябва да започне с обличането му, **схематично представените стъпки на авторите на информативни текстове са сходни в своята манипулативност. А основната езикова техника, използвана като инструмент за манипулация, е позоваването на голотата.**

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Темата за Бразилия и бразилските индианци не е новост за изследователи от най-различни области – историци, антрополози, културолози, политолози, социолози, филолози, изкуствоведи, етнографи. И макар туземецът да е обект на множество разработки и да е мотив за вдъхновение в редица творби от сферата на литературата и изкуството, в които той присъства – дали като библейски невинен човек, или като нецивилизован дивак – доколкото ми е известно, досега не е бил предмет на подобно проучване. Проследявайки водещите за анализираната епоха тенденции в португалската колонизационна политика като частен случай на западноевропейската асимилационна идеология през XVI в., се откроява изводът, че през цялото време индианецът се разглежда основно като ресурс. Според европейците той по право подлежи на присвояване, обещава просперитет и гарантира по-голяма имперска власт чрез набъбващата многочисленост на поданиците. За да се впише в европейската ценностна система обаче, първо трябва да отговори на

определени норми за съжителство, а именно, да се облече по модел на колонизаторите, тъй като иначе не изглежда благонадежден християнин, т. е. налага се най-напред да се прикрият „срамотиите“ му, които, бидейки на показ, са най-явният белег на неговата примитивност и нецивилизованост. Основното видимо мерило за бъдещия успех на колонизаторите е индианците да бъдат принудени да облекат дрехи върху голите си тела, за да заприличат на европейци. В този смисъл бразилският туземец се оказва не само една от множеството екзотични находки на новата земя, а и специален обект на описание в свидетелските информативни текстове от XVI в., чиито автори открояват на преден план най-отличителната му характеристика – голотата, която в продължение на целия разглеждан период е предмет на различни интерпретации.

Анализът на текстовете от корпуса показва, че експлицитното и аргументирано позоваване на голотата, което трябва да убеди висшестоящите адресати в стойността на находката, в перспективите, които разкрива, в проблемите, които трябва да се преодолеят, и в мерките, които трябва да се вземат във връзка с непокорството на индианците, е тенденциозно, преднамерено. На адресатите – хора от дворцовия и духовен елит – се подава предварително интерпретирана, донаситена с тълкувания информация и им се внушава какви са възможните решения, като през цялото време ловко биват насочвани да постъпят по един или друг начин. Убеждаващото въздействие, което авторите се стремят да постигнат чрез позоваването на голотата, може да се определи като манипулативна техника. Авторите прибягват към нея, тъй като познават много добре интересите на адресатите и ги насочват към желаните заключения по отношение на същността и характера на туземеца, отразени в неговото битие и обуславящи неговите действия. Същевременно данните за местните жители и най-вече интерпретацията на голотата им като открояваща се културна, а оттам и социална, и поведенческа черта налагат трайно изградената по този начин представа за бразилските индианци пред света. Постигането на така заложената като основна цел в труда – да се покаже как манипулативно се изгражда въпросната представа за местното население в информативната документалистика от XVI в. – предполагаше поэтапното решаване на редица задачи, което позволява да се формулират и следните изводи.

1. Контекстуализирането на проблема (исторически, географски, геополитически, идеологически) изискваше да се представи разгърнатата панорама на епохата, като при това се обрисуват детайлно обстоятелствата, осигурили почва за откриването и колонизирането на Бразилия. Това логично доведе до разкриването на предпоставките за португалската териториална и културна експанзия, най-важните мотиви на колонизаторите в тези

начинания, предприетите стъпки и мерки, преодоляването на пречките по пътя към осъществяването на целите и „осребряването“ на постиженията.

2. Писаните през периода документи, свързани с откриването и опознаването на „Бразилската земя“, доказват, че техните цели са в служба на политиката на периода. Анализът на съдържанието изяснява тяхната поръчковост, както и насочеността им към задоволяване на политическата необходимост от предоставяне на определена – желана – информация.

3. Систематизирането на португалските информативни текстове от XVI в. позволява да се очертае преобладаваща им манипулативна функция и недвусмислено показва, че интерпретирането на голотата на индианците служи на определени идеологически и политически цели. Анализът на извлечените ключови пасажии очертава основните акценти при обрисувването на бразилския индианец. А обобщаването на описаните характерни черти на туземеца води до заключението, че съществува тенденция за изместване на фокуса при интерпретирането на голотата на индианеца, все в служба на имперските интереси на Португалия, както и в посока на преследвани лични облаги от страна на авторите адресанти.

4. Въз основа на проведения анализ се определя до каква степен индианската голота заема централно място в контекста на португалските колонизаторски мисии и какви са синтезираните предпоставки за това, извлечени от разглежданите документи. Същевременно се обръща специално внимание на ключовата роля на адресатите в този опознавателен процес. Детайлният анализ на езиковите средства, с които пишешците експлоатират голотата, показва преднамереното им използване, за да се извлече максимална полза при постигането на предварително заложените цели.

5. Подробният разбор, описанието и класифицирането на доказателствения материал от набрания корпус позволяват да се формулират основните изводи, свързани с решаването на поставените в дисертационния труд задачи, а именно:

- Аргументацията се извежда като дискурсивна техника и се описват аргументативните ходове, които са в служба на манипулативната функция на текстовете.

- Функцията на манипулацията се определя като информационно въздействие (с помощта на убеждаващата аргументация) върху възгледите на адресата и предопределяне на по-нататъшните му действия чрез създаване на определена представа за индианеца.

- Манипулацията се извежда като поредица от аргументативни стъпки в посока на поэтапното насочване на адресата към желаната интерпретация. Конкретните манипулативни похвати се илюстрират и систематизират чрез използването на комплексни – експлицитни и имплицитни – техники на аргументацията.

Предложената процедура за анализ доказва, че експлицитните аргументативни способности се прилагат, за да се поощри асимилационната политика на португалските колонизатори. На свой ред имплицитните аргументативни прийоми стъпват върху насочващото желано от колонизаторите заключение относно бъдещите им действия, за да се разгърне внушението в посока на личното благодетелстване на авторите на текстовете.

6. Начините, по които е представен езиковият образ на голия бразилски индианец в португалската свидетелска документалистика от XVI век, и проследяването на динамиката на езиковото манипулиране на този образ бе една от задачите, свързани с „извеждането във фокус“ на фрагмент от езиковата картина на Новия свят, в който някои от специфичните „отпечатъци“ се припокриват, при други се наслаждат определени нюанси, а трети се оказват коренно различни. Изместването на акцента от едни към други интерпретации на голотата на бразилския индианец представя динамиката в развитието на езиковия му образ. Но при всички най-разнородни интерпретации на понятието *голота* неизменно присъства лингвокултуремата *голота на бразилския индианец*. Съдържанието и обхватът ѝ се променят чрез извеждането „пред скоба“ на едни или други признаци на понятието *голота* в културен аспект. При всяко положение обаче, именно позоваването на тази културема е едно от езиковите средства на манипулацията. До него прибъгват авторите на португалските свидетелски информативни текстове в разглежданата епоха, за да прокарат и подкрепят португалската колонизаторска политика в Бразилия, изпълнявайки мисията си, водени от интереси за лични облаги и привилегии чрез придобиване на висше благоразположение.

7. Едновременно с това – поради тясната връзка между езиковото значение и извънезиковата му съотнесеност с конкретен референт – възприемането на голотата като лингвокултурема разширява семантичния обем на думата „голота“ чрез допълнителните уточнения на понятието, за които тя е закрепена като езиков знак. Така, ако названието „гол (човек)“ в началото е препращало към „дивак“, с течение на времето и не без приноса на пратениците колонизатори посоката на отношението знак–референт/понятие се е обърнала в геополитически и исторически план, за да отъждестви „дивака“ с „голия (човек)“. В основата на промяната на семантичното отношение *дивак* → *гол* стои именно манипулативната функция на тези текстове. На свой ред обръщането на посоката на посоченото отношение е безспорно доказателство за влиянието на езиковата картина на света върху пресътворяването на някои интуитивни представи от концептуалната картина на света чрез техниките на манипулацията.

8. Разноликата природа на анализираниите текстове и жанровата им нехомогенност всъщност разкриват какво богатство представляват в полето на лингвокултурологията. Чрез

извлечените от тях данни ясно се откроява връзката и преплитането между история, култура, изкуство, литература, език. Разгледаните португалски свидетелски текстове от първа ръка предоставят информация за геополитическите, историческите и цивилизационни процеси през епохата. Те разкриват по специфичен начин приоритетите на властващата през XVI в. идеология и непреходните човешки упования и стремежи; очертават посоката в развитието на колективното и индивидуалното съзнание със съответстващите им форми на себепроявление; маркират всички онези теми в зародиш, в които по-късно бразилската литература и изкуство ще потърсят вдъхновение, за да заяви и утвърди Бразилия своята неповторимост; поставят основите на разпространението и еволюцията на португалския език в новозавладените земи.

9. Посредством предложения лингвокултурологичен анализ с прагматична насоченост в диахронен план, който разглежда многостранната проблематика, свързана с извеждането на бразилските индианци във фокуса на европейското и световното внимание, настоящият труд на бъдещ етап би могъл да послужи за солидна основа на едно ново, разширено и обогатено търсене. Включването на африканския елемент би развило и допълнило представата за процесите, протекли при оформянето и налагането на тази уникална спойка, която дългосрочно ще бъде бразилският народ пред света. Явил се малко след това на „сцената“ и през следващите векове разпрострял лавинообразно присъствието си в новото колониално общество, стъпило първоначално изцяло и без задръжки върху робския труд, африканецът е с неоспорима роля в изграждането на бразилската национална идентичност. С внимателен анализ на отношението *към* и *с* чернокожия биха могли да се обяснят трайно създадените взаимовръзки, определящи бразилското съвремие в неговата цялост. В този смисъл изследването отваря допълнителни хоризонти за работа при доизграждането на езиковата, респективно концептуалната картина на Новия свят в еволюция, с наслагване на още фундаментални фрагменти от следващите етапи в това развитие, та чак до наши дни, когато с нескрит интерес се обръщаме към тези едновременно близки и далечни за Европа култури.

Справка за приносните моменти в дисертационния труд

1. Разположен в полето на лингвокултурологията, трудът предлага интердисциплинарен подход за проучване на португалските свидетелски информативни текстове, писани *omni* и *za* Бразилия през първия век след откриването ѝ.
2. Обхванат е сериозен обем от жанрово разнородни текстове – мореплавателски писма, корабни дневници, отчети, колонизаторски исторически и географски трактати, мисионерска кореспонденция, неизследвани от историческите, историографски, етнографски, антроположки, културоведски, социолингвистични и пр. научни среди в България.
3. Дисертацията е първото изследване на механизмите за изграждане на езиковия образ на бразилските индианци от XVI в., стъпило върху португалските информативни свидетелски текстове.
4. Обосновава се тезата, че в португалската свидетелска документалистика от XVI в. позоваването на голотата на бразилския индианец преследва определени цели и може да се разглежда като манипулативна техника на португалската колонизаторска политика в Бразилия.
5. Предлага се процедура за анализ на манипулацията като поредица от аргументативни стъпки в посока на поэтапното насочване на адресата към желаната интерпретация.
6. Трудът осветлява възможността за още един поглед от страна на професионално заинтересовани специалисти хуманитаристи или любители неспециалисти в България към редица факти и тълкувания на португалската териториална и културна експанзия, която стои в основата на Великите географски открития, и на съпровождалите я събития, знаменателни за „прекрояването“ на Стария свят и зараждането и утвърждаването на Новия свят.
7. Подбраните и анализирани в превод на български език откъси на знакови моменти и любопитни епизоди от ексцерпираните източници представляват безспорен интерес със съдържателната си страна, но същевременно илюстрират и практически решения на някои преводачески предизвикателства при работата с този тип литература.

Цитирана литература

- Акопова (2013): Akopova, A. "Linguistic Manipulation: Definition and Types" // *International Journal of Cognitive Research in Science, Engineering and Education* Vol. 1, No. 2, 2013.
<http://www.academia.edu/5491592/LINGUISTIC_MANIPULATION_DEFINITION_AND_TYPES>
28.05.2017.
- Александрова (1997): Александрова, Д. „Риторическа аргументация – същност на продуктивния диалог в обучението“ // *сп. Педагогика, № 5, 1997, 37 – 45.*
- Апресян (1986): Апресян, Ю. Д. „Денксис в лексике и грамматике и наивная модель мира“ // *Семиотика и информатика. Вып. 28, 1986, 5 – 33.*
- Аристотел (1986). *Реторика*. София, „Наука и изкуство“, 1986.
- Арнт (1997): Arnt, R. *O Sabor da Própria Carne // SUPER Interessante*, São Paulo, Editora Abril, 1997.
- Арутюнова (1988): Арутюнова, Н. Д. *Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт*. Москва. Наука, 1988.
- Бретон (2012): Breton, P. “Como convencer? Da comunicação argumentativa à manipulação“. Tradução de Flávia Sílvia e Moisés Olímpio Ferreira // *EID&A – Revista Integrada em Discurso e Argumentação*, Ilhéus, n.3, nov. 2012, 117 – 132.
- Буеску (1996): Buescu, A. I. *João de Barros: Humanismo, Mercancia e Celebração Imperial*. // *Oceanos* n° 27, Julho/Setembro 1996. Lisboa, Comissão Geral para as Comemorações dos Descobrimentos Portugueses, 1996.
- Ван Дейк (2006): van Dijk, T. “Discurso y manipulación: Discusión teórica y algunas aplicaciones” // *Revista Signos*, España, 2006, 39 (60), 49 – 74.
- Ван Емерен и Гротендорст (2004): van Eemeren F. H., R. Grootendorst. *A Systematic Theory of Argumentation, The pragma-dialectical approach*, Cambridge, Cambridge University Press, UK, 2004.
- Волф (1986): Вольф, Е. М. „Оценочное значение и соотношение признаков „хорошо“ / „плохо““. // *Вопросы языкознания, № 5, Москва, Издательство „Наука“, 1986, 98 –106.*
- Геберт (2013): Геберт, А. „Лингвистика картины мира и национальный характер в языке“ // *Лингвистическая культурология в поисках „этнической ментальности“* (сост. А. В. Павлова), Санкт-Петербург, Anthology Publisher, 2013, 316 – 338.
- Димитрова (1984): Димитрова, Ст. *Текст и подтекст*, София, Наука и изкуство, 1984.
- Димитрова (2009): Димитрова, Ст. *Лингвистична прагматика*, София, Изд. Велес, 2009.
- Добрева и Савова (2000): Добрева, Е., Ив. Савова. *Текстолингвистика*, Шумен, УИ „Епископ Константин Преславски“, 2000.
- Ибрямов (2014): Ибрямов, М. „Някои основни понятия в аргументативния дискурс“ // *Реторика и комуникация (A Peer Reviewed Scientific Journal – ISSN 1314-4464)*.
<<http://rhetoric.bg/%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%B8%D0%BD-%D0%B8%D0%B1%D1%80%D0%B8%D1%8F%D0%BC%D0%BE%D0%B2-%D0%BD%D1%8F%D0%BA%D0%BE%D0%B8-%D0%BE%D1%81%D0%BD%D0%BE%D0%B2%D0%BD%D0%B8-%D0%BF%D0%BE%D0%BD%D1%8F%D1%82%D0%B8%D1%8F>> 05.05.2020.
- Кастро (1999): Castro, S. “Literatura de Testemunho (Cronistas e viajantes portugueses e estrangeiros no Brasil dos séculos XVI e XVII)” // *História da Literatura Brasileira* (dir. Sílvio Castro), vol. 1, Lisboa, Publicações Alfa, 1999.
- Коста (1990): Costa, J. C. “Prefácio” // *Brasil em Perspectiva*, C. G. Mota (org.), Rio de Janeiro, Bertrand Brasil, 1990.
- Лопес Алонсо (2014): López Alonso, C. *El análisis del discurso*, Ed. Síntesis, Madrid, 2014, 214 – 229.
- Маслова (2001): Маслова, В. *Лингвокультурология*, Москва, Издательский центр «Академия», 2001.
<https://www.gumer.info/bibliotek_Buks/Linguist/maslova/index.php> 26.11.2020.

- Помбо (1967): Pombo, R. *História do Brasil*, São Paulo, Edições Melhoramentos, 1967.
- Потебня (1993): Потебня, А. А. *Мысль и язык*, Киев, СИНТО, 1993.
- Романо (2008): Romano, V. *A Intoxicação Linguística*, Porto, Deriva Editores, 2008.
<<http://livrespensantes.blogspot.bg/2010/10/manipulacao-linguistica.html>>, 9.01.2107.
- Тодоров (2010): Тодоров, Цв. *Завладяването на Америка. Въпросът за другия*, София, Издателство „Изток-Запад“, 2010.
- Тонини (1999): Tonini, G. “Literatura de Testemunho” (Cronistas e viajantes portugueses e estrangeiros no Brasil dos séculos XVI e XVII) // *História da Literatura Brasileira* (dir. Sílvio Castro), vol. 1, Lisboa, Publicações Alfa, 1999.
- Уфимцева (1990): Уфимцева, Н. В. „Мотивация в речевом воздействии: проблемы и концепции“ // *Оптимизация речевого воздействия* (Отв. ред. Р. Г. Котов), Москва, Наука, 1990, 56 – 68.
- Чалдини (2005): Чалдини, Р. *Влиянието. Психология на убеждаването. Как да получаваме съгласието на другите и да се противопоставяме на чуждото влияние*, София, Издателство „Изток-Запад“, 2005.
- Шародо (2007): Charaudeau, P. “De l'argumentation entre les visées d'influence de la situation de communication” // *ARGUMENTATION, MANIPULATION, PERSUASION (Actes du Colloque organisé par le Laboratoire de Recherches en Langues et Littératures Romanes, Études Basques, Espace Caraïbe de l'université de Pau et des Pays de l'Adour Pau, 31 mars – 2 avril 2005, ed. Christian BOIX)*, Paris, L'Harmattan, 2007, 13 – 35.
- Шаховски (1994): Шаховский, В. И. „Типы значений эмотивной лексики“ // *Вопросы языкознания*, № 1, Москва, Институт русского языка им. В. В. Виноградова РАН, 1994, 20 – 25.
<<http://vja.ruslang.ru/ru/archive/1994-1/20-25>> 06.11.2020.
- Яковлева (1994): Яковлева, Е. *Фрагменты русской языковой картины мира (модели пространства, времени и восприятия)*, Москва, Изд. Дом ЯСК, ГИОЗИС, 1994.
<<http://www.ozon.ru/context/detail/id/28334757/>> 23.10.2018.

Екскерпирани източници⁶

- Анонимен моряк (1500): Anônimo, Piloto, *Relação do piloto anônimo*, 1999 (1500), culturatura.com.br
<<http://www.culturatura.com.br/dochist/Rela%C3%A7%C3%A3o%20do%20Piloto%20Anônimo.pdf>> 20.09.2017.
- Аншиета (1585): Anchieta, J. “Informação da Província do Brasil para Nosso Padre”, 1585 // *Cartas, informações, fragmentos históricos e sermões (1554 – 1594)*, *Civilização Brasileira S. A.*, Rio de Janeiro, Biblioteca Nacional de Portugal, 1933 (1585), 434 – 435. <<http://purl.pt/155/3/>> (Biblioteca Nacional Digital) 30.04.2018.
- Гандаво (1570): Gândavo, P. de M. *Tratado da Terra do Brasil*; Belo Horizonte, Itatiaia, 1980 (1570).
<http://www.educadores.diaadia.pr.gov.br/arquivos/File/2010/literatura/obras_completas_literatura_brasileira_e_portuguesa/PEROMGANDAVO/SANTACRUZ/SANTACRUZ.PDF> 16.12.2019.
- Гандаво (1576): Gândavo, P. de M. *História da Província Santa Cruz, 1576*, Belo Horizonte, Itatiaia, 1980 (1576).
<http://www.educadores.diaadia.pr.gov.br/arquivos/File/2010/literatura/obras_completas_literatura_brasileira_e_portuguesa/PEROMGANDAVO/SANTACRUZ/SANTACRUZ.PDF> 16.12.2019.
- Каминия (1500): Caminha, P. *Carta de Pero Vaz de Caminha*, Biblioteca Digital do Estudante Brasileiro 1963 (1500).

⁶ В списъка с екскерпирани източници е посочена годината на оригиналния документ, както и годината на ползвания публикуван текст.

- <http://www.dominiopublico.gov.br/pesquisa/DetalheObraForm.do?select_action=&co_obra=2003> 07.05.2015.
- Лопеш де Соуза (1530 – 1532): Sousa P. Lopes de. *Diário de navegação* – Pero Lopes e a expedição de Martim Afonso de Sousa, 2011 (1530 – 1532).
<<https://terceironome.com.br/diario-de-navegacao>> 30.04.2018.
- Мешре Жоао (1500): Mestre João. *Os três únicos testemunhos do descobrimento do Brasil*, Ministério da Cultura, Fundação Biblioteca Nacional, Departamento Nacional do Livro, Rio de Janeiro: Lacerda Editores, 1999 (1500).
<<http://www.culturatura.com.br/dochist/Carta%20de%20Mestre%20João%20Faras.pdf>> 26.09.2017.
<<https://archive.org/stream/novascartasjesui00leit#page/n7/mode/2up>> 26.09.2017.
- Нобера (1549): Nóbrega, M. *Cartas do Brasil 1549 – 1560*, Publicações da Academia Brasileira de História, Cartas Jesuíticas, Rio de Janeiro, 1933 in Biblioteca Brasileira Digital Guita e José Mindlin, USP, São Paulo, Fapesp, 2008 – 2010 (1549).
<<http://www.brasiliana.usp.br/bbd/handle/1918/00381610#page/78/mode/1up>> 14.04.2017.
- Нобера (1555): Nóbrega, M. “Carta a Santo Inácio de Loiola” // *Novas Cartas Jesuíticas: de Nóbrega a Vieira* (coord. Serafim Leite S. I.), Brasiliana, Biblioteca Pedagógica Brasileira, Edições da Companhia Editora Nacional, São Paulo, 1940 (1555).
<<https://archive.org/stream/novascartasjesui00leit#page/n7/mode/2up>> 26.09.2017.
- Нобера (1558): Nóbrega, M. “Apontamento de coisas do Brasil” // *Novas Cartas Jesuíticas: de Nóbrega a Vieira* (coord. Serafim Leite S. I.), Brasiliana, Biblioteca Pedagógica Brasileira, Edições da Companhia Editora Nacional, São Paulo, 1940 (1558).
<<https://archive.org/stream/novascartasjesui00leit#page/n7/mode/2up>> 26.09.2017.
- Соареш де Соуза (1587): Sousa, G. Soares de. *Tratado descritivo do Brasil em 1587*, Biblioteca digital desenvolvida em software livre, Ministério da Educação do Brasil, 2004 (1587).
<http://www.dominiopublico.gov.br/pesquisa/DetalheObraForm.do?select_action=&co_obra=38095> 19.09.2017.
<<http://www.dominiopublico.gov.br/download/texto/me003015.pdf>> 19.09.2017.

Публикации по темата на дисертационния труд

- 2007 г. „Писмото на Перо Ваш де Каминя – първи сведения за срещата между две култури“ // *Сборник „Интер/културна комуникация“*; УИ „Св. Климент Охридски“, София, 2007, 149 – 154.
- 2008 г. „Перо де Магалийш Гандаво и представата за Бразилия – първи систематизирани информативни текстове, културна експанзия и опознавателно-пропагандно мислене“ // *Четвърта конференция на младите учени и докторанти от ФКНФ*, УИ „Св. Климент Охридски“, София, 2008, 9 – 14.
- 2012 г. “Filologia e cultura. Aspectos culturológicos no ensino filológico” // *Diálogos com a Lusofonia: Atas das Segundas Jornadas de Língua Portuguesa e Culturas Lusófonas da Europa Central e de Leste (Universidade de Sôfia Sveti Kliment Ohridski, 26-28 de março de 2010)*, Sôfia, Editora Universitária Sveti Kliment Ohridski, 2012, 110 – 115.
- 2012 г. „Бразилецът на Каминя в отреденото му дескриптивно пространство – фактори, обуславящи изграждането на информативно-текстовия свидетелски първообраз на индианеца“ // *Девета конференция на млади учени от ФКНФ*, София, УИ „Св. Климент Охридски“, 2012, 204 – 211.
- 2012 г. „Бразилецът на Гандаво – седем десетилетия след първата среща“ // *El Español: Território de Encuentros. 50 anos de Licenciatura en Filologia Espanôla en la Universidad de Sofía “San Clemente de Ojrid”*, София, УИ „Св. Климент Охридски“, 2012, 655 – 661.
- 2012 г. „Описателен трактат за Бразилия“ на Габриел Соареш де Соуза – най-пълното свидетелство за Бразилия от времето на Откритията“ // *Пета конференция на млади учени от ФКНФ*, УИ „Св. Климент Охридски“, София, 2012, 98 – 103.
- 2012 г. “O Múltiplo Papel dos Textos Informativos Relacionados com a Descoberta e o Conhecimento da Terra do Brasil” // *Лузофонски отгласи: 15 години Португалска филология в Софийския университет „Св. Климент Охридски“ (Симпозиум с международно участие)*, София, УИ „Св. Климент Охридски“, 2012, 112 – 116.
- 2013 г. „Габриел Соареш де Соуза и представата за бразилския туземец от последните десетилетия на XVI век“ // *Десета конференция на нехабилитираните преподаватели от ФКНФ*, София, УИ „Св. Климент Охридски“, 2013, 222 – 228.
- 2014 г. “Documentos de navegação marítima que servem de base para pesquisas filológicas: o “Diário da Navegação” de Pero Lopes de Sousa na construção da imagem do indígena brasileiro” // *Филологически хоризонти на познанието*, София, УИ „Св. Климент Охридски“, 2014, 321 – 327.
- 2016 г. „Когато голотата бе наречена „гола“... или... как португалците обличаха индианеца през първия век след Откритията“ // *XII конференция на нехабилитираните преподаватели и докторанти от ФКНФ*, София, УИ „Св. Климент Охридски“, 2016, 220 – 225.
- 2017 г. „За влиянието на португалските мисии и мисионери в Бразилия през XVI век“ // *Сборник „Четиринадесета конференция на нехабилитираните преподаватели и докторанти от ФКНФ 2017“*, София, 2017, 214 – 219.

- 2017 г. „Политика чрез голотата – надмощие и приспособяване чрез езиково манипулиране на голотата на бразилските индианци от XVI в. (За целите, обекта и методологията на изследването)“ // „Надмощие и приспособяване“, Сборник доклади от Международната научна конференция на Факултета по славянски филологии 24 – 25 април 2017, том II, Езиковедски четения (съст. Е. Търпоманова, К. Алексова), Факултет по славянски филологии, СУ „Св. Климент Охридски“, София, 2017, 473 – 479.
- 2019 г. „Геополитически контекст на Откриването на Бразилия“ (“O contexto geopolítico do Descobrimento do Brasil”) // Сборник от Международен симпозиум „Езикът и литературата – срещи, предизвикателства, влияния, 26-28.10.2016 г. 55 години Испанска филология в СУ „Св. Климент Охридски“, УИ „Св. Климент Охридски“, София, 2019, 378 – 383.
- 2019 г. „Езикът на португалските свидетелски информативни текстове, свързани с откриването и опознаването на Бразилия през XVI в.“ // От лингвистика към семиотика: траектории и хоризонти в изследването на комуникацията, Юбилеен сборник чест на проф. Милена Попова, (съст.: Л. Илнева, П. Моллов, М. Нинова), Университетско издателство „Св. Климент Охридски“, 2019, 616 – 622.
- 2019 г. „Фрагмент на езиковата картина на Новия свят от португалската информативна документалистика през XVI в. – припокриване на авторовите картини, наслагване и промяна“ // „За литературата и езика“, Сборник с изследвания в чест на доц. д-р Татяна Пантева (съст. Б. Ключукова, Л. Табакова, А. Миткова, К. Тасев), УИ „Св. Климент Охридски“, София, 2020, 279 – 286.
- 2019 г. „За „голата“ алтернатива на ненамереното злато (Колумб, португалските откриватели и голият индианец от ранните информативни текстове за Новия свят)“ // Сборник с доклади от Националните филологически четения „Югозападен университет 2019“, Университетско издателство на Югозападния университет „Неофит Рилски“, Благоевград, 2019, 23 – 31.
- 2019 г. „Динамиката на езиково манипулирания образ на голия бразилски индианец от XVI в. – доказателство за влиянието на езиковата картина на света върху концептуалната“ // Шестнадесета научна конференция на нехабилитирани преподаватели и докторанти във ФКНФ (съст. М. Данова), УИ „Св. Климент Охридски“, София, 2019, 107 – 114.

СЪДЪРЖАНИЕ

СЪДЪРЖАНИЕ НА ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД	4
ПРЕДВАРИТЕЛНИ БЕЛЕЖКИ	7
УВОД	7
1. Встъпление	7
2. Същност на изследването, избор на темата и актуалност на подхода към нея	8
3. Очаквани резултати	9
4. Фактическа ситуация, пишещи и текстове. Открояване на научния проблем	9
5. Обект на изследването. Цел и задачи. Методология	11
6. Корпус и езиков материал	13
7. Структура	14
ПЪРВА ЧАСТ	15
Първа глава		
Панорама на епохата	15
Втора глава		
Същност и описание на разглежданите документи – роля, авторство, цели и подходи	17
1. Многогранната роля на португалските информативни текстове, свързани с откриването и опознаването на „Бразилската земя“	17
2. Видове португалски (и някои непортугалски) информативни текстове от XVI век	19
2.1. Светски информативни текстове	19
2.2. Мисионерски информативни текстове	25
3. Основни акценти при интерпретиране на голотата на индианеца	26
ВТОРА ЧАСТ	27
Първа глава		
Езиково експлоатиране на голотата на бразилските индианци в португалските свидетелски информативни текстове от XVI век. Предпоставки и подход	27
1. Голотата на бразилския индианец в контекста на португалските колонизаторски мисии	27
2. Адресатите на португалските свидетелски документи през XVI век	28
3. Езикът на свидетелските информативни текстове от XVI век	28
Втора глава		
Езиковата манипулация в португалската информативна документалистика от XVI век	31
1. Аргументация. От аргументация към манипулация. Аргументацията като средство за манипулация в португалските информативни документи за Бразилия от XVI век	31
2. Езикова манипулация	33
2.1. Манипулация, истина, лъжа, демагогия	33
2.2. Езикова манипулация, доверие, убеждаване. „Рекламата“ на Новия свят	34

3. Функция на манипулацията като информационно въздействие с помощта на убеждаващата аргументация	36
4. Езиково манипулиране на голотата на бразилския индианец в португалските свидетелски информативни текстове от XVI век	42
4.1. Фрагмент от езиковата картина на Новия свят, изградена посредством информативната документалистика от XVI в. – припокриване, наслагване и промяна на манипулираните картини на света, създадени от различните автори	42
4.2. Динамиката на езиково манипулирания образ на голия бразилски индианец от XVI в – доказателство за влиянието на езиковата картина върху концептуалната картина на света	44
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	45
Справка за приносните моменти в дисертационния труд	50
Цитирана литература	51
Екскерпирани източници	52
Публикации по темата на дисертационния труд	54
Съдържание	56